

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Ärikorralduse instituut

Kaisa Berg

**TEGEVUSARUANDE KOOSTAMISE PROTSESS JA EESMÄRK
EESTI ETTEVÕTETES**

Magistritöö

Õppekava TARM02/13, peeriala majandusarvestus

Juhendaja: Monika Nikitina-Kalamäe, MA

Tallinn 2022

Deklareerin, et olen koostanud magistritöö iseseisvalt ja olen viidanud kõikidele töö koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele, ning ei ole esitanud sama tööd varasemalt ainepunktide saamiseks. Töö pikkuseks on 11 653 sõna sissejuhatusest kuni kokkuvõtte lõpuni.

Kaisa Berg

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 144016TARM

Üliõpilase e-posti aadress: kaisa.berg@mail.ee

Juhendaja: Monika Nikitina-Kalamäe, MA:

Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

LÜHIKOKKUVÕTE.....	4
SISSEJUHATUS	5
1. TEGEVUSARUANDE OLEMUS JA EESMÄRK	8
1.1. Tegevusaruande olemus ja eesmärk	9
1.2. Tegevusaruande kasutajad	19
1.3. Tegevusaruande kujunemislugu ja funktsioon Eestis	22
2. EESTI ETTEVÕTETE TEGEVUSARUANNETE KOOSTAMISE PROTSESS JA EESMÄRK	27
2.1. Uuringu meetodika ja valimi kirjeldus	27
2.1.1. Uuringu meetodika	28
2.1.2. Valimi kirjeldus	29
2.2. Tulemused	32
2.3. Järeldused ja ettepanekud	40
KOKKUVÕTE	47
SUMMARY	50
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU	53
LISAD	56
Lisa 1. RPS § 24. Tegevusaruanne	56
Lisa 2. Küsimustik	58
Lisa 3. Vastused küsimusele 1	63
Lisa 4. Vastused küsimustele 2-8	64
Lisa 5. Vastused küsimustele 9-12	66
Lisa 6. Vastused küsimusele 13	68
Lisa 7. Vastused küsimustele 14-16	69
Lisa 8. Vastused küsimusele 17	70
Lisa 9. Vastused küsimustele 18, 20, 23, 25	71
Lisa 10. Vastused küsimustele 19 ja 21	75
Lisa 11. Vastused küsimusele 22	77
Lisa 12. Vastused küsimusele 24	78
Lisa 13. Lihtlitsents	80

LÜHIKOKKUVÕTE

Magistritöö eesmärk on anda hinnang Eesti väikese- ja keskmise suurusega ettevõtete tegevusaruannete koostamisele selle kasulikkusest, vajalikkusest ja eesmärgipärasusest lähtuvalt, võttes arvesse konteksti ja keskkonda, milles aruandeid koostatakse. Selle eesmärgi täitmiseks esitati järgmised uurimisküsimused: 1) milline on tegevusaruande ajalugu ja teoreetiline käsitlus nii Eestis kui ka mujal maailmas ning milliseid uuringuid on tegevusaruande teemal seni läbi viidud? 2) milline on Eesti väikese- ja keskmise suurusega ettevõtjate endi arvamus tegevusaruande kasulikkusest, vajalikkusest ja väärtusest?

Uuringu tulemuste saamiseks viidi läbi kvantitatiivsel analüüsimeetodil põhinev ankeetküsitlus, mis koostati internetikeskkonnas *Google Forms* ja mis oli suunatud ettevõtetes tegevusaruande koostamisega tegelevatele isikutele. Töös analüüsitavaks valimiks jäid 90 inimese vastused.

Magistritöö tulemusel selgus, et tegevusaruande temaatikas on palju vastuolulist nii Eestis kui ka välisriikide kontekstis. Tegevusaruande regulatsiooniga tegelevate institutsioonide nägemuses on aruanne ettevõtte visiitkaart, mis võimaldab lugejal näha ettevõtet läbi selle juhtkonna silmade ning mitmete uuringutega on tõendatud tegevusaruande potentsiaali suurendada ettevõtte usaldusväarsust ning mõjutada investorite otsuseid, kuid praktikas muutuvad aruanded järjest pikemaks, aga sisutumaks, sest aina enam kasutatakse tegevusaruannetes standardtekste.

Seda suundumust kinnitas ka Eesti VKE-de seas läbiviidud uuring, mille tulemusel selgus, et VKE-de esindajad hindavad Eesti ettevõtete tegevusaruannete kvaliteeti madalaks. Ühelt poolt ei ole ettevõtjatele selge, kelle jaoks nad tegevusaruannet koostavad ehk kes on aruande tegelik tarbija; teiselt poolt toodi välja, et aruanded ei ole omavahel võrreldavad, mistõttu nendes esitatud info on väga subjektiivne. Magistritöö autori hinnangul vajaks tegevusaruande valdkond Eesti VKE-de kontekstis kaasajastamist, mille tulemusel võiks tõusta ettevõtjate teadlikkus tegevusaruande eesmärgist ja kasutegurist ning oluliselt paraneda esitatavate aruannete kvaliteet.

Võtmesõnad: tegevusaruanne, tegevusaruande koostamine, tegevusaruande eesmärk

SISSEJUHATUS

Tegevusaruanne on majandusaasta aruande oluline osa, mille eesmärk on täiendada finantsaruannete arvulist infot ning luua majandusaasta aruande kasutajatele terviklik ja objektiivne ülevaade ettevõttest. Ühelt pool tulenevad Eestis tegevusaruandele raamatupidamise seadusest kohustuslikud nõuded, millistele peab tegevusaruanne kindlasti vastama. Teiselt poolt on tegevusaruande koostamine loominguiline tegevus ja jäetud ettevõtjatele vabaks tõlgendamiseks. Ettevõtja saab ise otsustada, missugust infot ta oluliseks peab ja kuidas tegevusaruande üles ehitab.

Mida suurem on ettevõtte, seda suurem on hästi koostatud tegevusaruandest saadav kasu. Börsiettevõtete vastu on laialdane avalik huvi ja nende tegevusaruandeid võivad aktsiaostu otsuste tegemiseks lugeda nii eraisikutest üksikisikud kui ka suurte investeerimisfondide analüütikud. Põhjalik, hästiloetav ja läbipaistev tegevusaruanne suurendab ettevõtte usaldusväarsust, loob konteksti finantsaruannete tõlgendamiseks ja hõlbustab investeerimisotsuseid.

Suured, kuid mitte avalikult kaubeldavad ettevõtted omavad oluliste tööandjatena ühiskonnas tähtsat rolli ja nende käekäigu vastu on samuti suur avalik huvi – tegevusaruandeid võivad lugeda ajakirjanikud ja teised mainekujundajad, kelle avaldatud infost sõltub näiteks ettevõtte atraktiivsus tööandjana, mis praegust kvalifitseeritud tööjõu puudust arvestades on väga oluline ettevõtte toimimist mõjutav tegur.

Keskmise suurusega ettevõtete puhul võib tegevusaruanne olla visiitkaart, mille alusel tehakse koostööpartnerite valimise otsuseid: kui mitme konkureeriva ettevõtte finantsolukord on sarnaselt hea, siis on hästi koostatud tegevusaruanne vahend, millega ennast konkurentide seas esile tõsta.

Väikeste ettevõtete puhul on tegevusaruande kasutegur kõige väiksem, kuna selliseid ettevõtteid on väga palju ja nende aruandeid loetakse vähem, kuid ka sellised ettevõtted võistlevad klientide, koostööpartnerite ja kapitali nimel ning nendel konkreetsetel juhtudel võib tegevusaruanne ettevõtte usaldusväarsuse hindamisel omada olulisemat rolli kui arvatakse. Tegevusaruanne on ettevõtte juhi nägu ja kui aruandes on olulisi kirjavigu, lohakust ja sisutühja informatsiooni, mis

viitab lugupidamatusele aruande lugejate suhtes, võib heast finantsolukorrast hoolimata kahaneda ettevõtte usaldusväärsus väliste infotarbijate seas. Üldistavalt võib öelda, et mida hoolikamalt on koostatud tegevusaruanne, seda parem maine kujuneb ettevõttest aruande lugejate silmis, olgu nendeks siis töötajad, partnerid, ajakirjanikud või laenuandjad, ning mida edukamad on ettevõtted, seda paremini läheb ühiskonnal tervikuna.

Pikkade turumajanduse traditsioonidega riikides peetakse tegevusaruannet majandusaasta aruande elementaarseks osaks, mida kasutatakse ettevõtte tutvustamiseks ja investeerimisotsuste hõlbustamiseks. Eestis on tegevusaruande nõue eksisteerinud vaid 25 aastat ja valdkonda ei ole siin sihipäraselt arendatud. Kui Eesti Vabariik 1991. aastal taasiseseisvus, tuli vastloodud riigi toimimise tagamiseks võimalikult kiiresti vastu võtta väga palju erinevaid seaduseid põhiseadusest karistusseadustikuni. Et kogu õigusliku regulatsiooni algusest peale iseseisvalt üles ehitamine oleks olnud ajaliselt võimatu ja, arvestades Eesti soovi saada Euroopa (Liidu) osaks ka paljuski ebavajalik, on mõistetav, et suur osa Eesti Vabariigi esimestest õigusaktidest koostati Lääne-Euroopa riikide seaduste eeskujul. Nii nagu Eesti tsiviilseadustiku üldosa seadus on kohati sõnasõnalt maha kirjutatud Saksamaa *BGB*-st (*Bürgerliches Gesetzbuch* – tsiviilkoodeks), on ka tegevusaruannet puudutava sätte eeskujuks olnud teiste riikide seadused. Tegevusaruande eelkäija haldusaruande mõiste jõudis Eesti raamatupidamise seadusesse 1995. aastal. Vahepealsel ajal kuni tänaseni on muudetud aruande nime ja seadusesätte sõnastust ning sisu, kuid aruande valdkonda sihipäraselt arendatud ei ole. See tähendab, et paljud ettevõtjad, kelle aruannete vastu ei ole märkimisväärset avalikku huvi, koostavad tegevusaruannet ainult selle pärast, et raamatupidamise seadusega on nii nõutud, ja teevad seda täpselt seaduse punktide alusel, kuid nad ei ole enda jaoks lahti mõtestanud, mis on tegevusaruande tegelik eesmärk, olemus ja kasutegur ning kes on aruandes avaldatava info kasutajad.

Lähtuvalt sellest on esitatud magistritöö uurimisprobleem: kas Eesti väikese- ja keskmise suurusega ettevõtete juhid teavad, mis on tegevusaruande sisuline eesmärk; miks, kellele ja kuidas nad seda koostavad?

Magistritöö eesmärk on anda hinnang Eesti väikese- ja keskmise suurusega ettevõtete tegevusaruannete koostamisele selle kasulikkusest, vajalikkusest ja eesmärgipärasusest lähtuvalt, võttes arvesse konteksti ja keskkonda, milles aruandeid koostatakse. Eesmärgi täitmiseks viidi Eesti väikese- ja keskmise suurusega ettevõtete seas läbi ankeetküsitlus.

Uurimisprobleemi avamiseks on esitatud järgmised uurimisküsimused:

- 1) milline on tegevusaruande ajalugu ja teoreetiline käsitlus nii Eestis kui ka mujal maailmas ning milliseid uuringuid on tegevusaruande teemal seni läbi viidud?
- 2) milline on Eesti väikese- ja keskmise suurusega ettevõtjate endi arvamus tegevusaruande kasulikkusest, vajalikkusest ja väärtusest?

Magistritöö koosneb kahest peatükist. Esimeses peatükis tutvustatakse põhjalikult tegevusaruande olemust, antakse ülevaade tegevusaruande teoreetilisest käsitlusest mujal maailmas ning raamatupidamise seadusest tulenevatest nõuetest Eesti ettevõtete tegevusaruannetele. Jaotises 1.1 kirjeldatakse, milline on tegevusaruande olemus ja eesmärk, jaotises 1.2, kes on tegevusaruande kasutajad ning jaotises 1.3, milline on tegevusaruande kujunemislugu ja hetkeolukord Eestis.

Magistritöö teises peatükis käsitletakse töö eesmärgi täitmiseks läbiviidud uuringut. Jaotises 2.1 kirjeldatakse kvantitatiivse uuringu meetodikat ja tuuakse välja uuringus osalenud ettevõtete profiil. Jaotises 2.2 esitatakse läbiviidud uuringu tulemused. Kuna üldteada on fakt, et ettevõtete juhid delegeerivad tegevusaruande koostamise sageli raamatupidajatele, paluti küsitlusele vastata tegevusaruannete koostamisega tegelevatel isikutel ning uuringu tulemusi analüüsitakse kahes kategoorias – uuringule vastanud ettevõtete juhtide vastused ja uuringule vastanud raamatupidajate vastused ning nende vastuste sarnasused ja erinevused. Magistritöö jaotises 2.3 esitatakse järeldused saadud tulemuste kohta ning samuti autoripoolsed ettepanekud valdkonna parendamiseks ja täiendavateks uuringuteks antud teemal.

1. TEGEVUSARUANDE OLEMUS JA EESMÄRK

Rahuvusvaheliselt väljakujunenud tava kohaselt koosneb ettevõtte majandusaasta aruanne vähemalt kahest osast: tegevusaruandest (s.o ettevõtte tegevuse, lõppenud finantsaasta olulisemate sündmuste ning järgmise aasta eesmärkide sõnaline kirjeldus) ja raamatupidamise aastaaruandest (ettevõtte finantsseisundi ja majandustulemuse numbriline kajastus aruannetes bilanss, kasumiaruanne, rahavoogude aruanne ja omakapitali muutuste aruanne).

Tegevusaruanne loob konteksti ettevõtte majandusnäitajate tõlgendamiseks, võimaldab leida selgitusi nende muutustele ning lugejal mõista, milliste eesmärkide nimel ja milliseid strateegiaid kasutades ettevõtte tegutseb.

Euroopa Liidu õigusruumi jõudis tegevusaruande mõiste 25. juuli 1978. aasta neljanda nõukogu direktiiviga 78/660/EEC, milles sätestati kohustus koostada tegevusaruanne, mille ülesanne on täiendada finantsaruannetes avaldatud infot ning anda erapooletu ülevaade ettevõtte arengu ja seisundi kohta. Lisaks sellele tuli aruandes avaldada teavet oluliste sündmuste kohta, mis on aset leidnud pärast aruandeaasta lõppu; teavet äriühingu tõenäolise arengu kohta tulevikus; teavet tegevuse kohta uurimise ja arenduse valdkonnas ning teavet oma osade soetamise kohta (Art 46).

Pikaajaliste turumajanduse taustaga riikidega võrreldes on tegevusaruande esitamise kohustus Eesti õigus- ja majandusruumis eksisteerinud vaid 25 aastat ning kuna nõue on üheselt üle võetud raamatupidamise seaduse koostamise aluseks olnud rahvusvahelistest raamatupidamise regulatsioonidest, puudub Eesti ettevõtjatel ajalooline tegevusaruande eesmärgipärase koostamise praktika. Tänu viimaste aastate üldisele rahatarkuse kasvule ja mitmetele edukalt börsile suundunud ettevõtetele hakatakse ehk ka Eestis laialdasemalt väärtustama tegevusaruannet ja mõistma selle potentsiaali. Magistritöö esimeses peatükis kirjeldatakse, milline on tegevusaruande tegelik tähtsus, selle olemus ja eesmärk; kes on tegevusaruande kasutajad ja milline on tegevusaruande kujunemislugu Eestis.

1.1. Tegevusaruande olemus ja eesmärk

Eesti väikese- ja keskmise suurusega ning suurtel ettevõtetel tuleb iga majandusaasta aruande koosseisus esitada raamatupidamise aastaaruanne ja tegevusaruanne. Kui raamatupidamise aastaaruande osad bilanss, kasumiaruanne, rahavoogude aruanne ja omakapitali muutuste aruanne on vaid arvulisi näitajaid sisaldavad aruanded, mille sisu ja vorm on seadusest tulenevate takso- noomia nõuetega täpselt reguleeritud, siis tegevusaruanne on jutustav, graafiline või ka pilte sisaldav aruanne, mille koostamisele puuduvad ühtsed sisu- ja vorminõuded. Seadus toob välja nõuded tegevusaruande minimaalsele infole, kuid üldiselt on aruande koostamine jäetud ettevõtjatele vabaks tõlgendamiseks.

Iga riik määrab oma regulatsioonidega ise, millised on tegevusaruande kohustuslikud nõuded. Üldiselt on tavaks, et suurematel ettevõtetel tuleb suurema avaliku huvi tõttu avaldada rohkem informatsiooni ja börsifirmade tegevusaruannete nõuded on rangemad, kuid läbiv on põhimõte, et tegevusaruanne on vabatahtliku iseloomuga aruanne, mis annab ettevõttest ülevaate läbi selle juhtkonna silmade, ja seetõttu ei saa tegevusaruannet olulisel määral reglementeerida. Parendamiseks tegevusaruannete kvaliteeti ja võimaldamaks nende võrreldavust, on mitmed suured raamatupidamise standardite väljatöötamisega tegelevad organisatsioonid nagu IASB ja FASB koostanud ja välja andnud tegevusaruande koostamise soovituslikke juhendeid.

Ettevõtete juhid kulutavad ettevõtte tegevust, tulemust ja strateegiat kajastavate aruannete koostamisele palju aega ja vahendeid. Nendes aruannetes on mõningaid kohustuslikke elemente, kuid kuna aruanded on eelkõige suunatud ettevõttevälistele tarbijatele nagu investorid ja aktsionärid, lisavad juhid aruannetesse valikulist vabatahtlikku lisainformatsiooni. Tegevusaruande koostamine on seetõttu ettevõttespetsiifiline ja -sisene tegevus ning sellest, kuidas ettevõtete juhid tegevusaruannetes esitatavat informatsiooni valivad ja mille alusel info olulisust hindavad, on vähe teada. Li, Minnis, Nagar ja Rajan (2014) tõid välja, et tegevusaruannetes avalikustatava informatsiooni uurimisel tuleb aruannete spetsiifilisuse tõttu toetuda peamiselt üksikjuhtumite analüüsile. Tegevusaruande koostamise teemal on siiski läbi viidud mitmeid põhjalikke üldistavaid uuringuid.

Li (2008) uuris tegevusaruande struktuuri- ja tekstielemente ning leidis, et ettevõtetel, kes evivad aruandes keerukamat keelekasutust, on ebapüsivamad sissetulekud. Loughran ja McDonald (2016) kirjeldasid mitmeid tegevusaruannete esitusviisi ja stiiliga seotud mõjusid investorite otsustele;

Lehavy, Li ja Merkley (2011) leidsid, et analüütikud töötavad põhjalikumalt nende finantsaruannetega, mille juurde käivad tekstilised aruanded on raskesti loetavad ning Rogers, Van Buskirk ja Zechman (2011) tõid välja, et optimistlikumaid tegevusaruandeid koostavatel ettevõtetel on suurem risk sattuda kohtuvaidlustesse. Bushee, Gow ja Taylor (2018) lisasid, et ettevõtte tegevusaruande korrektne tõlgendamine eeldab ettevõtte majanduskesskonna ja ettevõtte juhtide mõistmist.

Tegevusaruande olemusest annab hästi aimu Ameerika Ühendriikide kui turumajanduse lipulaeva tegevusaruande regulatsioon. USA-s koostavad börsiettevõtted igal aastal riiklikult kohustusliku 10-K aruande, mis on oluliselt detailsem kui aktsionäridele saadetakse ettevõtte aastaaruanne. Informatsiooni iseloomu ja põhjalikkuse tõttu on 10-K aruanded üsna pikad ja keerulised, kuid tänu sellele ühed kõikehõlmavamad ja tähtsamad dokumendid, mida ettevõtted iga-aastaselt avaldavad. (Kenton 2020)

10-K aruandevormil on viis eraldiseisvat osa, mis tervikuna annavad selge ülevaate kõigest, millega ettevõtte tegeleb ja milliste riskidega silmitsi seisab. Need osad on: äri; riskid; selekteeritud finantsandmed (spetsiifiline finantsinfo viimase viie aasta kohta); tegevusaruanne (*Management Report and Analysis, MD&A*) ehk juhatuse arvamus ja analüüs ettevõtte finantsseisu ja tegevuse tulemuste kohta, mis annab ettevõttele võimaluse kirjeldada ja selgitada eelmise majandusaasta äritegevuse tulemust – see on koht, kus ettevõtte saab jutustada oma loo oma sõnadega; finantsaruanded ja lisad. (*Ibid.*)

10-K aruande kirjeldusest ilmneb kaks olulist tegevusaruande omadust: see on aruanne, mis olulisuse ja väärtuse poolest ei ole vähemtähtis kui finantsaruanded ning tegevusaruandes esitab ettevõtte juhatuse oma sõnadega oma nägemuse ettevõtte tegevusest, äritulemusest ja tulevikust.

On leitud, et tegevusaruanne on finantsaruandluse kõige olulisem osa, mis esitab juhatuse ülevaate ettevõtte käimasolevast ja tulevikus planeeritavast tegevusest. Juhid kasutavad seda majandusaasta aruande osa, et luua kontekst oma finantsaruannetele ja võimaldada investoritel näha ettevõtet juhatuse perspektiivist. Seetõttu eeldatakse, et tegevusaruanne aitab investoritel prognoosida tuleviku aktsiahindu või aimata turu reaktsiooni juhul, kui nad suudavad juhatuse sõnumit efektiivselt tõlgendada, kuna juhid kasutavad isiklikku stiili andmaks edasi oma tundeid ja emotsioone juhitavate ettevõtete kohta. Tegevusaruanne, investorite jaoks tähtis jutustava teabe allikas, on vaieldamatult kõige rohkem loetav ja kõige märkimisväärsem finantsaruandluse osa.

Nii teadlased kui ka turuosalisel toetuvad ettevõtete juhtide keelekasutusele ja keskenduvad jutustavale infole, kuna jutustavad aruanded aitavad investoritel mõista tulude ja rahavoogude kvaliteeti ja nende muutusi. (Burak, Tailab 2018, 431)

Kuna ettevõtteid juhivad eelkõige inimesed, aitab tegevusaruanne lugejatel (sh potentsiaalsetel investoritel) tutvuda ettevõtte käekäigu eest vastutavate isikutega, tajuda tegevjuhi või juhatuse juhtimisstiili ja riskitaluvust ning tõlgendada minevikus tehtud otsuseid ja prognoosida järgmisi võimalikke samme.

Näiteks on leitud, et kui ettevõtte tegevusaruande koostab tegevjuht ja ta kasutab aruande tekstis rohkelt isikulisi asesõnu (“ettevõtte” ja “see” asemel “mina” ja “meie”), aitab see lugejatel ettevõttega paremini suhestuda ja tõstab nende silmis tegevjuhi väidete ja prognooside ning tegevusaruande usaldusväärsust tervikuna. Kui tegevusaruandele on lisatud juhi foto, on aruandes avaldatud headel (halbadel) uudistel rohkem kaalu ja aruande lugeja hinnang firmale on positiivsem (negatiivsem). (Asay *et al.* 2018, 10)

Tippjuhid avaldavad ettevõtete vabatahtlikult avalikustatavale informatsioonile unikaalset indiviidi-spetsiifilist ja märkimisväärset majanduslikku mõju. Näiteks mõjutab tippjuhi valikuid tema varasem karjäär, kuna isiklik kogemustepagas vormib keskkonna, millest lähtuvalt juht hetke strateegilisi võimalusi ja probleeme tõlgendab. Teiseks võib tippjuhi väärtusi, tunnetust ja seeläbi otsuseid mõjutada varasem militaar-karjäär või kuulumine mõnesse konkreetsesse vanuserühma (see on eriti hästi tajutav enne Teist Maaailmasõda sündinud ja Suure Depressiooni tagajärgi näinud juhtide puhul, kelle suhtlusstiil on üldiselt konservatiivne ja kes prognooside vales osutumise kartuses pigem ei avalda tulevikku suunatud informatsiooni). Kolmandaks on eripärased MBA kraadi (ärijuhtimise magister) omavate tippjuhtide tegevusaruanded, kuna erialast haridust omavad isikud väärtustavad kooskõla õpituga ja konventsionaalsust. Finantstaustaga juhid evivad teatavat vastumeelsust ebaselguse suhtes ning nende aruanded on konservatiivsemad; juurataustaga juhid on eriti tundlikud kohtuvaidluste riski suhtes. Lühidalt: ettevõtte tegevjuhtkonna ja selles olevate inimeste tausta teadmine võib aidata mõista ettevõtte tegevusaruande konteksti. Tegevusaruandes teatavate asjaolude kohta vaikimine ei tähenda ilmtingimata, et ettevõttel läheb kehvasti, vaid võib olla tegevjuhi konservatiivse stiili ilming. (Bamber *et al.* 2010, 1137)

Tegevusaruande koostamine on ettevõtte juhatuse ülesanne. Praktikas tuleb sageli ette olukordi, kus tegevusaruande koostamine antakse ühes raamatupidamise aastaaruande koostamisega üle raamatupidajale. Tegevusaruande eesmärki silmas pidades ei ole see õige, kuna nõuetele vastav tegevusaruanne sisaldab ülevaadet koos asjakohase analüüsiga ka sellistest valdkondadest, millega raamatupidamise spetsialistid ei tegele või millele on ainult tegevjuhtkonna tasandilt võimalik anda adekvaatne hinnang.

Sellest, kuidas ettevõtted oma tegevusaruandeid täpselt koostavad, on vähe teada, kuid juhatuse tasandil võib tegevusaruandel lisaks tegevjuhile olla veel mitmeid koostajad või kaaskoostajaid. Näiteks finantsjuht, investor- või avalike suhete juht, turundusjuht. Olenevalt peamisest koostajast võivad aruanded erineda stiililt: turundusjuhtide koostatud tekst on tavaliselt positiivsem ja optimistlikum, samal ajal kui juristi kaasatus tegevusaruande koostamisse vähendab emotsionaalset (nii positiivset kui ka negatiivset) keelekasutust aruandes. Samuti on vähem optimistlikumad ainult tegevjuhi koostatud aruanded, kuna liigne optimism võib tekitada kõrgendatud ootusi tulevikuks. Kui neid ootusi ei täideta, võivad sellel olla tegevjuhi jaoks tõsised isiklikud tagajärjed, mistõttu eelistavad kogunud juhid hoida tegevusaruandes mõõdukat joont. Olenemata tegevusaruande eesmärgist olla tegevjuhtkonna kommunikatsioonivahend ja võimaldada aruande lugejal näha ettevõtet läbi juhtkonna silmade, on praktikas tegevusaruande peamiseks koostajaks (74% juhtudest) siiski finantsosakond. (Amel-Zadeh *et al.* 2019)

Majandusaasta aruande esitamisel Eesti Äriregister tegevusaruande sisu ei kontrolli. Tegemist on aruandega, mis otseselt ei kuulu auditeerimisele isegi siis, kui ettevõttel on auditikohustus. Samuti on rahvusvaheliselt tavaks, et tegevusaruandeid ei auditeerita, kuid majandusaasta aruande auditit tehes kontrollivad audiitorid tegevusaruande ja raamatupidamise aastaaruande kooskõla ning uurimused näitavad, et selline audiitoritepoolne sekkumine mõjutab aruannete tekstilist ülesehitust.

Ühe ja sama Big 4 ettevõtte auditeeritud aruanded on omavahel märgatavalt sarnasemad, kuna igal Big 4 ettevõttel on oma üldine metodoloogia, mida kasutatakse kõikide klientide puhul (väiksemate audiitorite klientide aruanded on omavahel vähem sarnased). Asjaolu, et audiitorid tegevusaruandeid mõjutavad, on ühelt poolt positiivne, kuna läbi selle paraneb tegevusaruannete loetavus ja kvaliteet ning turg reageerib audiitoriga seotud tegevusaruande muudatustele: mõned investorid peavad auditeeritud allikaid usaldusväärsemaks ja on kontrollitud informatsiooni suhtes innukamad. Teiselt poolt on audiitorite mõju tegevusaruandele vastuolus tegevusaruande ees-

märgiga anda investoritele võimalus näha ettevõtet läbi juhatuse silmade ja väheneb avalikustatud siseinfo kvaliteet. (De Franco *et al.* 2020, 106)

SEC-i (*U.S. Securities and Exchange Commission* – riigiasutus, mis Ameerika Ühendriikides tegeleb muuhulgas tegevusaruannete kvaliteedi analüüsimise ja tegevusaruande koostamise juhendmaterjalide väljaandmisega) juhendi kohaselt peaks tegevusaruanne esitama ettevõtte siseriingi vaate selle finantstulemustest koos tulevikuperspektiiviga ning täiendama auditeeritud finantsaruannete infot, tuues välja kapitali allikad, tegevuse tulemused, olulised bilansivälised asjaolud, raamatupidamislikud hinnangud, lepingulised kohustused ning muu märkimisväärse ja vajaliku informatsiooni. (Commission ... 2003)

Rahvusvahelise Arvestusstandardite Nõukogu (*International Accounting Standards Board, IASB*) eesmärk on rahvusvaheliste aruandlusstandardite väljatöötamine. Organisatsioon seisab hea selle eest, et üldised ja ühtlustatud aruandlusstandardid võetaks kasutusele võimalikult paljudes riikides üle maailma, eesmärgiga tagada finantsaruannete loetavus ja võrreldavus. Globaliseerunud maailmas, kus paljud ettevõtted tegutsevad piirideülevalt, on selliste standardite olemasolu väga vajalik. IASB tegeleb rahvusvaheliste finantsaruandluse standardite (*International Financial Reporting Standards*) väljatöötamisega ja need standardid on 15.10.2021 seisuga suuremal või vähemal määral kasutusele võetud või seadustesse lõimitud enam kui 140 riigis. (Use of ... 2018)

IASB on muuhulgas välja andnud kommentaarid tegevusaruande kohta, milles sätestatakse, et finantsaruannete eesmärk on edastada informatsiooni raamatupidamiskohustuslase finantsseisundi, majandustulemuse ja rahavoogude kohta, mis on oluline suurele ringile kasutajatele tegemaks oma majanduslikke- ja investeerimisotsuseid. Sellised finantsaruanded vastavad enamiku kasutajate vajadustele, kuid ainult finantsaruanded ei anna kogu otsuste langetamiseks vajalikku informatsiooni, sest need aruanded kajastavad suurel määral mineviku sündmusi ega anna edasi mittefinantsilisi mõõdikuid ettevõtte tegevustulemuste hindamiseks. Samuti ei esita need aruanded ettevõtte plaane ja väljavaateid tulevikuks. (IFRS ... 2010)

Tegevusaruande funktsioon peaks olema see tühimik täita, kuid selgete reeglite puudumise tõttu ei mõista aruande koostajad tihti selle potentsiaali. Olgugi et SEC on kahes põhjalikus kommentaaris (1987 ja 2003) andnud tegevusaruande koostamiseks arvukalt sisukaid juhiseid ning korraldab sel teemal pidevalt arutelusid, jääb aruannetes siiski puudu tähendusrikast tulevikku vaatavat informatsiooni ja läbipaistuvust, mida teadlikud investorid otsivad.

2005. aastal läbi viidud uuringust selgus, et vaid 17% 10-K aruannetes esitatud teabest käsitleb otseselt tulevikku planeeritud tegevusi, samal ajal kui 83% infost kirjeldab ainult mineviku-sündmusi. SEC-i selge suunis on, et tegevusaruanne peaks olema tulevikku vaatav, st võimaldama investoritel ja teistel kasutajatel ettevõtte finantsseisundit ja tegevuse tulemuslikkust hinnata tulevikuväljavaate perspektiivis. Hoolimata asjaolust, et järelevalveasutused läbipaistva info avaldamise vajadust pidevalt rõhutavad ning akadeemilised uuringud selle potentsiaalset majanduslikku väärtust tõestanud on, jääb tegevusaruannetes avaldatava info väärtus küsitavaks. (Callahan, Smith 2005, 7)

Uuritud on ka 2010. aasta detsembris avaldatud IASB mittesiduva tegevusaruande koostamise juhendi *IFRS Practice Statement "Management Commentary"* mõju tegevusaruannete kvaliteedile. Kui enne juhendi avaldamise aega koostatud aruannetes oli valdav ainult ettevõtte äritegevust kirjeldav info ja finantsaruannete andmete sõnaline kordamine ehk teave, mis oli olemuslikult ajalooline ja mittefinantsiline, siis pärast juhendi avaldamist olukord mõnevõrra paranes. Aruannetes kasvas ajaloolise info kõrval ettevõtte riskide ja ebakindlust põhjustavate asjaolude kirjelduse osakaal ning rohkem hakati käsitlema keskkonna- ja personaliteemasid. (Alvino, Pisano 2015, 298)

Olgugi et IASB tegevusaruande koostamise juhend annab ülevaate, kuidas ja missuguseid teemasid aruandes käsitlema peaks, jääb ülimuslikuks asjaolu, et tegevusaruanne on küll kohustuslik dokument, kuid selle sisu on nii kohustuslik kui ka vabatahtlik. Kui välja arvata mõned spetsiifilised teemad, mille kirjeldamist nõudis neljas nõukogu direktiiv 78/660/EEC (art 46 §2), on ettevõtted vabad otsustamaks, millist infot ja millises formaadis nad tegevusaruandes avaldavad. Eelnimetatud asjaolu tõttu defineeritakse tegevusaruannet kui avatud dokumenti ja loomulikku asukohta vabatahtliku info avaldamiseks. (*Ibid.*, 285)

Lisaks asjaolule, et tegevusaruanded sisaldavad endiselt suurel määral investorite jaoks väikese kasuteguriga ajalooliste sündmuste kirjeldust, on aruanded muutunud pikemaks, aga vähem sisuliseks. Tegevusaruannete informatiivsus on vähenenud, kuna järjest enam levib praktika kopeerida tegevusaruande tekst eelmisest perioodist ning teha selles vaid minimaalsed vajalikud muudatused. Lisaks näitavad uurimused, et üha rohkem kasutatakse tegevusaruannetes stereotüüpset narratiivi, st standardset informatsiooni, milles on palju sõnu, aga vähe ettevõtte- või aruandeperioodispetsiifilist sisu. (Brown, Wu Tucker 2010, 22)

Tegevusaruande koostamise kohustus kehtestati eesmärgiga võimaldada ettevõtte juhatusel edasi anda olulist infot, mille kohta arvud, finantsaruanded ja lisad teavet ei anna, selleks et investorid mõistaksid juhatuse motiive. Seetõttu on õigustatud ootus, et tegevusaruandes esitatav info on kasulik. Teiselt poolt võivad ettevõtete juhid kasutada oma kaalutusõigust avalikustatava info suhtes selleks, et investoreid eksitada. Li (2008, 240) leidis, et juhid kasutavad strateegilist võimalust tegevusaruannetes nende aluseks olevate finantsaruannete infot hägustada.

Burak ja Tailab (2018, 450) uuringust selgus, et juhid kalduvad tegevusaruannetes kasutama vähem pessimistliku ja rohkem optimistlikku stiili pehmendades negatiivseid väljendeid ja filtreerides esitatavat infot keskendudes rohkem positiivsele. Seetõttu võib tegevusaruande optimistlik või vastupidi, pessimistlik keelekasutus turu reaktsioonile vähest mõju avaldada, kuid puudub tõestus, et tegevusaruande keeleline stiil märkimisväärset efekti omab.

Kuna tegevusaruandes on tegemist vabatahtlikult avaldatava informatsiooniga, jäävad arvamused selle kasulikkuse osas kahetiseks. Informatiivsuse perspektiiv eeldab, et juhid avaldavad väärtuslikku infot või ebasoodsaid valikuid leevendavat teavet. Tegelikuses avaldatakse nii häid kui ka halbu uudiseid selleks, et rahuldada investorite infovajadus või viia investorite ootused vastavusse juhtkonna omadega. Olgugi et selektiivsed, on vabatahtlikult avaldatud andmed siiski informatiivsed. (Lim *et al.* 2015, 934)

Oportunismi perspektiiv eeldab, et vabatahtlikult avaldatav info lähtub juhatuse motiividest. Näiteks enne kapitali kaasamist edastatakse turule häid uudiseid, et ennast reklaamida ja n-ö üles upitada. Samuti lekitatakse häid uudiseid õige ajastusega ning hoidutakse samal põhimõttel halbade uudiste avalikustamisest. Vabatahtlikult avaldatav info võib lühiajaliselt investoreid eksitada ning asjaolu, kas tegevusaruannetes avalikustatakse kasulikku informatsiooni, jääb küsitavaks. (*Ibid.*)

Kas ülaltoodu tähendab, et tegevusaruannete koostamisel ei ole enam sisulist väärtust ning nende ainus funktsioon on olla sissejuhatuseks majandusasta aruandele? Kas tegevusaruande valdkond vajaks riiklikku sekkumist, konkreetseid regulatsioone ja järelevalvet?

Olgugi et nii SEC kui ka IASB on väljendanud muret tegevusaruannetes avalikustatava informatsiooni eesmärgipärasuse suhtes ja kutsunud ettevõtteid üles lõpetama või vähendama tegevusaruande tekstide kopeerimist aastast aastasse, ei ole korduvate tekstide kasutamine alati halb ega

tähenda ilmtingimata, et teksti eesmärk on finantsaruannete infot hägustada. Näiteks kasutavad tegevusaruande tekstide kopeerimise võimalust uued tegevjuhid, kellel esimestel tööaastatel uues ettevõttes puudub isiklik kogemus ja vajalik taustainfo tegevusaruande kirjutamiseks. Samuti kasutatakse korduvaid aruandeid selleks, et rõhutada ettevõttespetsiifilisi asjaolusid jätkuvuse printsiibi kontekstis. (Li 2019, 1086)

FASB (*Financial Accounting Standards Board*), organisatsioon, mis tegeleb GAAP (*Generally Accepted Accounting Principles* – algselt USA-s kasutuselevõetud termin, mis hõlmab finantsarvestuse standardeid, raamatupidamist käsitlevaid börsinõudeid ning samuti mõningaid tuntud firmade, audiitorite ja õpikute seisukohti (Alver, Alver 2011a)) standardite väljatöötamisega, on pikalt tegelenud küsimusega, kas jätkuvuse printsiipi puudutava teema käsitlemine tegevusaruandes peaks olema kohustuslik või mitte. 2008. aastal anti välja eelnõu, mis kohustas ettevõtte juhatust hindama ettevõtte jätkuvust. 2012. aastal häältega 4-3 jätkuvuse hindamise kohususest loobuti. 2014. aastal anti välja aruandlusstandardi uuendus (*Accounting Standards Update*) mille alusel võiksid ettevõtteid igal aruandeperioodil hinnata ettevõtte jätkuvust ja avaldada jätkuvuse printsiibiga seotud murekohad, kui neid on (alateema 205-40). Selline sündmuste käik viitab teema väga suurele vastuolulisusele: ühelt poolt ollakse arvamusel, et juhatuse, kes omab kõrgeima kvaliteediga siseinfot, on vastutav selle eest, et investorid ja kreditorid oleksid varakult teadlikud võimalikust pankrotiohust; teiselt poolt väidetakse, et vabatahtlikult avaldatakse juba niigi palju informatsiooni ning jätkuvuse printsiibi käsitlemise kohustuse sisseseadmine on vastuolus tegevusaruande eesmärgiga olla ettevõtte juhatuse vaba eneseväljenduse ja nägemuse esitamise koht (Mayew *et al.* 2015, 1622).

Ühtlasi leiti samas, et ettevõtte pankrotiohtu aitab kõige paremini prognoosida finantssuhtarvude analüüs ning aruannete auditeerimine annab piisava kindluse, et vajalik info on avaldatud. Samal ajal ei saa alahinnata tegevusaruannete infot – juhatuse vabatahtlik arvamuse ja arvamuse avaldamise stiili muutumine annavad võimalikust pankrotist märku juba kolm aastat enne selle saabumist ning tegevusaruanne koos finantssuhtarvudega on ettevõtte tegevuse lõppemise peamised näitajad. (*Ibid.*)

Korduv info, olgugi et ametkondade poolt mittesoositud, on enamasti samuti kasulik ja informatiivne ning eelkõige oluline tööriist eraisikutest üksikinvestoritele. Professionaalsete analüütikute finantsprognoose tegevusaruandes avalikustatud või muudetud info oluliselt ei mõjuta, kuna

nemad toetuvad otsuste tegemisel eelkõige finantsaruannetepõhisele suhtarvude analüüsile. (Callahan, Smith 2005, 25)

Samas on leitud, et tegevusaruandes avaldatud info kvaliteedi ja finantsanalüütikute tulu-prognooside vahel on positiivne seos: ühelt poolt on tegevusaruanne kõige olulisem allikas, mida analüütikud oma aruannetes tsiteerivad; teiselt poolt – mida kvaliteetsem on tegevusaruande info, seda täpsemad on prognoosid. Kõige rohkem kasutavad analüütikud tegevusaruannetes avaldatud raamatupidamise- ja finantsinfot. (Alvino, Pisano 2015, 284)

IASB leiab, et tegevusaruanne vastab “muu finantsaruandluse” definitsioonile, mis on välja toodud rahvusvaheliste finantsaruandluse standardite eessõnas ja seega on tegevusaruanne finantsaruandluse osa. IASB on otsustanud tegevusaruande teiste finantsaruannetega siduda, sest tegevusaruande eesmärk on täiendada ja luua lisaväärtust finantsaruannetes esitatud informatsioonile. Finantsaruanded ilma tegevusaruandeta või vastupidi, tegevusaruanne ilma finantsaruanneteta võib nende kasutajatele anda eksitavat või puudulikku informatsiooni ja nii on tegevusaruanne oluline majandusaasta aruande osa. (IFRS ... 2010)

IASB ei ole seadnud eesmärgiks tegevusaruannet konkreetselt reglementeerida, vaid on oma kommentaarides tegevusaruande kohta toonud välja peamised tegevusaruande koostamise printsiibid ja juhised. Kas, ja millisel määral neid juhiseid järgitakse, sõltub juba konkreetse riigi jurisdiktsioonist või iga üksiku raamatupidamiskohustuslase suurusest. On selge, et tegevusaruandel on majandusaasta aruande koosseisus oluline täiendav funktsioon ning hästi koostatuna võib see aruannete kasutajatele luua olulist lisaväärtust, mis omakorda aitab suurendada ettevõtte atraktiivsust nii omanike ja kreditoride kui ka avalikkuse silmis.

Eestikeelses allikas “Majandusarvestus ja rahandus: leksikon” on tegevusaruande kohta toodud järgmine teave: „Tegevusaruanne (*management report, management discussion and analysis, MD&A; br director’s report*) – majandusaasta aruande koosseisu kuuluv aruanne, kus kirjeldatakse möödunud majandusaasta tähtsamaid sündmusi ja tulevase majandusaasta plaane. Eraldi tuuakse välja jooksva majandusaastal tehtud teadus- ja arenduskulutused ning ka järgneva aastaks teadus- ja arendusplaanides ettenähtud kulud. Tegevusaruandes näidatakse juhatuse ja nõukogu liikmete tasu ning soodustused, samuti nende tagasikutsumisel või ametist lahkumisel, töötajate tasu üldsumma ja töötajate keskmine arv aruandeaastal. Tegevusaruandes iseloomustatakse raamatupidamise aastaaruande koostamisperioodil toimunud olulisi sündmusi, mis ei kajastu

raamatupidamise aastaaruandes, kuid mis oluliselt mõjutavad või võivad mõjutada järgmise aasta tulemusi.“ (Alver, Alver 2011b)

Eeltoodud kirjeldus annab mõningase ülevaate tegevusaruande olemusest. See on jutustav aruanne, milles muuhulgas tuuakse välja möödunud majandusaasta olulisemad sündmused nii ettevõtte kui ka makromajanduslikust vaatepunktist ning kirjeldatakse seonduvalt plaane järgmiseks majandusaastaks. Nii nagu tegevusaruannet käsitlev teave üldiselt, on ka ülaltoodud selgitus üsna hägune – seda, kas tegevusaruandes tuleb välja tuua erinevad tasusummad, reguleerib iga riik oma õigusaktidega ise, ning tihti sõltub andmete esitamise vajadus ettevõtte suurusest (näiteks väikeettevõtetel ei ole enamasti nõukogu). Veel on oluline, et tegevusaruandes esitatud info on seotud finantsaruannete infoga. Liiga suur minevikulise info osakaal vähendab aruande kasutusväärtust. Lisaks ei peaks tegevusaruanne kajastama mitte ainult neid sündmusi, mis ei kajastu raamatupidamise aastaaruandes, vaid selgitama ka seda, mis on raamatupidamise aastaaruandes kajastuva info tagamaad ja põhjused. Aruanne peaks välja tooma, miks midagi juhtus, mitte ainult konstateerima, et nii juhtus. Sel viisil loob tegevusaruanne finantsaruannete tõlgendamiseks konteksti, täiendab neid ja on abiks otsuste langetamisel.

Üldistavalt saab tegevusaruande eesmärki selgitada vastavalt raamatupidamise seaduses esitatule: „Tegevusaruandes antakse ülevaate raamatupidamiskohutusalase tegevusest ja asjaoludest, millel on määrav tähtsus raamatupidamiskohutusalase finantsseisundi ja majandustegevuse hindamisel, olulistest sündmustest majandusaastal ning eeldatavatest arengusuundadest järgmisel majandusaastal.“ (RPS §24)

„Majandusaasta aruande osa – tegevusaruanne – ei ole pelgalt formaalsus, vaid omab sisuliselt suurt tähtsust, sest annab ülevaate äriühingu tegevusest tervikuna ning võimaldab kujundada ettevõtte mainet avalikkuse silmis.“ (Sillak 2002)

Tegevusaruande eesmärk on anda jutustav kirjeldus, nähtuna läbi ettevõtte juhatuse silmade, sellest, kuidas ettevõtte on toiminud minevikus, tema majanduslikust hetkeseisust ja tulevikuplaanidest. Sel viisil annab tegevusaruanne potentsiaalsetele ja olemasolevatele investoritele täielikku ja tasakaalus informatsiooni, aitamaks neil otsustada, kas investeerida või jätkata investeerimist ettevõttesse.

„Ettevõtjad on sageli seisukohal, et majandusaasta aruande ja eriti selle koosseisus tegevusaruande koostamine on lihtsalt üks ettevõtjale pandud lisakohustus, mida tuleb täita. Unustatakse, et seeläbi rakendub eelkõige avatuse ja läbipaistvuse põhimõtte ning aruannetega saavad tutvuda ka potentsiaalsed või olemasolevad koostööpartnerid, ettevõtte töötajad ja konkurendid, riigiasutuste esindajad. Igasugune avalikult kättesaadav teave annab informatsiooni äriühingu kohta. Kui arvulised näitajad on asjahuvilistele üheselt mõistetavad, siis tegevusaruande sõnastus ja vormistus näitab eelkõige juhatuse suhtumist sellega tutvujatesse ja oma tegevusse.“ (Sillak 2002)

Järgmises alapeatükis kirjeldatakse, kes on tegevusaruande peamised kasutajad ja millised huvigrupid, millistel eesmärkidel aruandest informatsiooni otsivad.

1.2. Tegevusaruande kasutajad

Traditsiooniliselt on tegevusaruanne majandusaasta aruande esimene osa, mida aruande kasutajad näevad ja loevad. Tegevusaruanne võiks olla ettevõtte visiitkaart ja lugejatele ettevõttest positiivse esmamulje loomise koht. Ettevõtte tegevusaruanne kujundab aruande kasutaja lähtepunkti ettevõtte finantsnäitajatega tutvumiseks ja loob tausta, milles ta finantsanalüüsi suhtarve tõlgendab (Management's ... 2014, 3).

Tegevusaruande koostaja ehk ettevõtte juhatuse peaks tegevusaruande koostamisel lähtuma finantsaruannete esmaste kasutajate vajadusest. Need on: olemasolevad ja potentsiaalsed investoorid, laenuandjad ja teised kreditorid, näiteks tarnijad. (IFRS ... 2010)

Hästi koostatud tegevusaruandest saab investor kätte info, mis ei selgu finantsaruannetest. Finantsaruanded on ilmselgelt tähtsad, sest need võimaldavad teha põhilised investeerimisotsusteks vajalikud arvutused, kuid sisu saadud näitajatele tuleb leida tegevusaruandest. (*Ibid.*, 4)

Clarkson *et al.* (2010) uuringu tulemustes toodi välja, et tegevusaruanne on eriti oluline uue ja kasuliku informatsiooni allikas müügipoole analüütikute jaoks, kes soovitude ja otsuste tegemiseks hindavad vaadeldava ettevõtte majandusaasta aruannet ühtse tervikuna – finantsraskustele viitavatele arvudele raamatupidamise aruandes otsitakse selgitusi ja põhjendusi tegevusaruandest.

Peamine investorite grupp, kelle poole tihti laenu saamiseks ja oma tegevuse arendamise eesmärgil pöördutakse, on pangad. Laenuandjate jaoks on tegevusaruanne ettevõtte esmane visiitkaart. Ettevõtte, kes otsib uusi investoreid, on oluline pöörata tähelepanu atraktiivse, ausa ja hõlpsalt kasutatava tegevusaruande koostamisele.

Eelnevalt nimetatud omadustega peab tegevusaruanne olema ka ettevõtte potentsiaalsete koostööpartnerite jaoks, kes enne koostöö- või krediidi andmise otsuse tegemist tutvuvad ettevõtte majandusaasta aruandega. Tegevusaruandest saavad vajadusel ettevõtte kohta infot ajakirjanikud, seda võivad kasutada erinevad riigiasutused, Eestis näiteks Maksu- ja Tolliamet.

Eeltoodust lähtuvalt on tegevusaruande esitamise vajalikkus eluliselt oluline ajutiselt kahjumis olevatele ettevõtetele, sest läbi tegevusaruande saavad nad üldsusele kommunikeerida ajutiste raskuste põhjuseid ja edastada kindlustunde, et ettevõtte jätkuvus ei ole pikas perspektiivis ohus. Sellised ettevõtted avaldavad tegevusaruandes üldiselt rohkem tulevikku-vaatavat, suure kasuteguriga informatsiooni. (Lim *et al.*, 942)

Ettevõtte majandusaasta aruande koostamisel võiks avaldada võimalikult palju informatsiooni, et luua oma tegevusest läbipaistev ja arusaadav ettekujutus. Teisalt tuleb arvestada asjaoluga, et üks suur majandusaasta aruande kasutajate grupp võib olla ettevõtte konkurendid. Lisainfo avaldamisega tegevusaruandes tuleb olla kaalutlev, et mitte ilmutada ärisaladust või muud olulist informatsiooni, mille avaldamine konkurentidele võib ettevõttele kahjulikuks osutada.

Sama tegevusala ettevõtted võivad muuta oma investeerimisotsuseid vastavalt konkurentide tegevusaruannete muutuvale toonile, kui tegevusaruanded annavad infot tööstusharuomastest võimalustest või väljakutsetest – ettevõtted suurendavad (vähendavad) lühiajalisi investeeringuid, kui konkurentide tegevusaruannete tulevikku suunatud info toon muutub optimistlikumaks (pessimistlikumaks). Ettevõtted võivad investeerida vastupidiselt konkurendi tegevusaruandes välja toodud infole, kui aruanne loob ülevaate ettevõtte konkurentsivõimest. Kui enamik sama tegevusala ettevõtteid suurendab investeeringuid, jõuab ühel hetkel turule korraga palju tooteid ning nõrgema konkurentsivõimega ettevõtted võivad sellist tulevikuperspektiivi tajudes täiendavatest investeeringutest loobuda või oma tegevust muuta. (Hyunkwon, Volkan 2020, 27)

Viimane ent mitte vähemtähtis tegevusaruande kasutajate grupp on ettevõtte omanikud. Kui tegemist on väikeettevõttega, aitab tegevusaruande koostamine selle omanikul mõista tingimusi,

milles ta tegutseb ja töötada välja uusi ideid oma tegevuse efektiivsemaks muutmiseks. Suure omanike ringiga äriühingute puhul saavad aruandest ettevõtte tegevuse kohta olulist teavet ka omanikud, kes ei osale ettevõtte igapäevases juhtimises. (Sillak 2002)

Tegevusaruande koostamisel tuleks järgida põhimõtet, et aruanne peab andma võimaluse piires teavet ettevõtte tegeliku majandusseisu kohta. Juhatuse initsiatiivil võiks aruandes lisaks raamatupidamise seaduses toodud kohustuslikele elementidele kajastada ka muid ettevõtet ja selle majanduskeskkonda iseloomustavaid ning mõjutavaid asjaolusid. Seeläbi on tegevusaruanne praktiliselt kasulik ka ettevõtjale endale, kuna aruande koostamisel analüüsitakse toimunut, võrreldakse viimaste aastate finantsnäitajaid, hinnatakse pakutavate toodete ja teenuste turul valitsevaid riske ja nende maandamise võimalusi ning määratletakse eeltoodut ja äriühingu varjatud potentsiaali arvestades eesmärgid tulevikuks. (*Ibid.*)

Mida rohkem avalikustamist tegevusaruandes, seda parem, sest mida vähem oletusi aruannete analüüsija peab tegema, seda objektiivsema ja usaldusväärsema ülevaate ta enda jaoks ettevõttest loob. (Building ... 2007, 16)

Tegevusaruande esmased kasutajad on ettevõtte omanikud, olemasolevad või potentsiaalsed investorid ja kreditorid (näiteks pangad). Lisaks neile võivad tegevusaruande kasutajateks olla ettevõtte koostööpartnerid ja konkurendid; riigiasutused ja meediainstitutsioonid; ettevõtte töötajad ja omanikud.

Warren Buffet on ühel SEC-i korraldatud tegevusaruandeteemalisel arutelul öelnud, et tegevjuht võiks tegevusaruande kirjutada kujutades ette, et tal on üks partner ja see partner on ettevõttest aasta eemal olnud. Kahjuks näitavad uuringud, et enamik ettevõtteid sellist aususe ja avalikustamise taset praktikas ei saavuta. (Callahan, Smith 2005, 15)

Kõik kriteeriumidele vastavad ettevõtted on kohustatud igal aastal majandusaasta aruande osana esitama tegevusaruande (Eestis on sellest kohustusest vabastatud mikroettevõtted), kuid selle kohustusliku aruande sisu on suuresti vabatahtlik. Teisisõnu, tegevusaruande osa majandusaasta aruandes on pool-kohustuslik, pool-vabatahtlik. Finantsaruandluse regulatsiooniga tegelevad organisatsioonid (IASB, SEC, FASB) on andnud välja juhendeid sisuka tegevusaruande koostamiseks ja viitavad, et tegevusaruanne võiks anda investoritele võimaluse näha ettevõtet läbi juhatuse silmade. Eriti rõhutatakse nendes juhendites investorite vajadust tulevikku-vaatava,

mitteajaloolise info järele ning suunatakse ettevõtteid välja tooma teadaolevaid trende, sündmusi, kohustusi, plaane, ebakindlust põhjustavaid asjaolusid, mis võivad tulevikus oluliselt mõjutada ettevõtte likviidsust, kapitali allikaid või tegevust. Samuti julgustatakse vabatahtlikult prognoosima eeldatavaid suundumusi. Sellest hoolimata leiavad regulatiivsed organisatsioonid, et tegevusaruanded on üldiselt puudulikud. Eelkõige sisaldavad tegevusaruanded üldsõnalisi avaldusi ja ebaolulisi üksikasju, kuid vähe sisulist teavet (Lim *et al.* 2015, 932).

Tegevusaruande temaatikas on palju vastuolulist. Tegevusaruande teoreetilise poolega tegelevad organisatsioonid näevad aruandes suure potentsiaaliga tööriista, mis on vähemalt sama oluline või isegi olulisem majandusaasta aruande osa kui raamatupidamise aastaaruanne. Tegevusaruanne on ettevõtte visiitkaart, mis võimaldab selle lugejatel näha ettevõtet läbi tegevjuhtkonna silmade ning mõista ettevõtte tegevuse taustsüsteemi ja olemuslikku sisu, aimata ettevõtte tulevikupotentsiaali ja prognoosida kasumlikkust. Samal ajal ettevõtjad kui subjektid, kes IASB ja SEC-i visiooni ellu peaksid viima, tegevusaruande potentsiaali selliselt ei taju. Tegevusaruannetes avaldatakse valdavalt väikese kasuteguriga minevikulist infot, tekste kopeeritakse aastast aastasse ja kui nendes midagi muudetakse, siis selleks, et turgu või lugejat endale meelepärases suunas mõjutada. Magistritöö jägmises alapeatükis kirjeldatakse, milline on tegevusaruande ajalugu ja tänane positsioon Eestis.

1.3. Tegevusaruande kujunemislugu ja funktsioon Eestis

20. augustil 1991. aastal taasiseseisvunud Eesti Vabariigi esimene raamatupidamisealane õigusakt oli 06.07.1990 vastu võetud ja 01.01.1991 jõustunud “Raamatupidamise põhimäärus”, mille eesmärk oli korraldada raamatupidamine turumajanduse tingimustes rahvusvaheliselt tunnustatud arvestuse ja aruandluse põhimõtetel. Sellega põhistati Eesti finantsarvestuse tuginemine rahvusvahelistele finantsaruandluse standarditele ja muu hulgas nimetati majandusaasta aruandena raamatupidamisaruannet, mille osad olid bilanss, kasumiaruanne, finantsseisukorra aruanne ja lisad. Selgeid juhiseid raamatupidamise korraldamiseks ning ka tegevusaruande esitamise nõuet dokumendis ei olnud.

Sellest tulenev segadus ettevõtete raamatupidamise korraldamisel ja majanduskuritegevuse kõrge tase tingisid peagi vajaduse uue ja põhjalikuma raamatupidamise regulatsiooni järele. 1993. aastal Riigikogu menetluses olnud raamatupidamise korraldamise ja raamatupidamisandmete õigsuse

eest isikliku vastutuse kehtestamise seaduse (võeti vastu 17.06.1993) eelnõu esimesel lugemisel juhtis Uno Mereste tähelepanu sellele, et puudus seaduslik alus nõuda, et kõik firmad omaksid konkreetset ja ühesugust raamatupidamist; et on olemas küll raamatupidamise põhimäärus, ei ole aga mingeid sanktsioone; et võimatu on kontrollida raamatupidamisdokumente, kuna neid ei ole või on need kadunud. (Riigikogu toimetatud stenogramm 01.06.1993)

Esimene raamatupidamise seadus (RPS) võeti vastu 07.06.1994 ja see jõustus 01.01.1995. Seaduse eesmärk oli õiguslike aluste loomine ja põhinõuete kehtestamine rahvusvaheliselt tunnustatud põhimõtetest lähtuva raamatupidamisarvestuse ja -aruandluse korraldamiseks Eesti Vabariigis (RPS 1994 §1) ning seadus deklareeris tuginemist rahvusvaheliselt tunnustatud arvestuse ja aruandluse põhimõtetele: Euroopa Liidu raamatupidamise direktiividele ja rahvusvahelistele raamatupidamise standarditele (IAS). Selles seaduses nimetati esimest korda tegevusaruande eelkäija, haldusaruande koostamise ja esitamise nõuet majandusaasta aruande koosseisus.

Haldusaruandes tuli kirjeldada möödunud majandusaasta tähtsamaid sündmusi ja tulevase aasta plaane. Eraldi toodi välja jooksva majandusaastal tehtud arengu- ja uurimisväljaminekud ning ka järgneva aastaks arengu- ja uurimusplaanides ettenähtud kulud. Haldusaruanne pidi sisaldama juhatuse või halusnõukogu liikmete tasu, tegevjuhi tasu, töötajate tasu üldsummat ja keskmist töötajate arvu aruandeaastal. (RPS 1994 §22)

Tegevusaruande mõiste jõudis Eesti seadustesse 01.01.2003 jõustunud ja tänaseni kehtivas raamatupidamise seaduses. “Raamatupidamiskohustuslane on kohustatud lõppenud majandusaasta kohta koostama majandusaasta aruande, mis koosneb raamatupidamise aastaaruandest ja tegevusaruandest” (RPS 2002 §14). Seaduse 24. paragrahvi kolmes lõigus on välja toodud üldine info tegevusaruande olemusest ja selles kajastatavast infost ent riiklikul tasandil puudusid abistavad juhised sisuka aruande koostamiseks. Selliselt koostasid paljud ettevõtjad tegevusaruannet vaid raamatupidamise seadusest tuleneva kohustuse tõttu ja seal välja toodud minimaalsetele nõuetele vastavalt, mõistmata tegevusaruande tegelikku väärtust ja eesmärki.

Üks väheseid tegevusaruande olemust avavaid kaasaegseid artikleid ilmus 2002. aastal ajalehes Äripäev, kus K. Sillak kirjutas, et sisuliselt kaalutletult koostatud tegevusaruandega on võimalik kujundada äriühingu mainet endale meelepärases suunas. Kui arvulised näitajad on asjahuvilistele üheselt mõistetavad, siis tegevusaruande sõnastus ja vormistus näitab eelkõige juhatuse suhtumist sellega tutvujatesse. Samas märkis autor, et sageli ollakse seisukohal, et äriregistrile aruande

esitamine on lihtsalt üks lisakohustus, mida tuleb täita. Kuna tegevusaruande koostamine oli kohustuslik kõikidele ettevõtetele nende suurusest olenemata, oli eelnimetatud seisukoht sageli tõepoolest õigustatud.

1. mail 2004 sai Eesti Euroopa Liidu liikmeks ning jätkus Eesti seaduste Euroopa Liidu õigusaktidega kooskõlla viimise protsess. Euroopa Liidu direktiiv 2013/34/EL, mille eesmärk on harmoniseerida liikmesriikide ettevõtete raamatupidamise korraldamise alused neid lihtsustades ja ühtlustades, võimaldab vabastada mikro- ja väikeettevõtjad tegevusaruande koostamise kohustusest.

Euroopa Komisjoni VKE-de (väike- ja keskmise suurusega ettevõtete) määratluse teatmiku alusel on mikroettevõtte ettevõtte, mis annab tööd kuni 10 inimesele ning mille käibe või bilansi maht ei ületa 2 miljonit eurot. Väikeettevõtte on ettevõtte, mis annab tööd kuni 50 inimesele ning mille käibe või bilansi maht ei ületa 50 miljonit eurot.

2012. aastal avaldas Praxis uuringu, mille andmetel olid kõigist Eestis tegutsevatest ettevõtetest 99,9% väike- ja keskmise suurusega ettevõtted ning nendest omakorda 93,2% moodustasid mikroettevõtted (Kaarna *et al.* 2012). Direktiivi 2013/34/EL täies mahus rakendamine oleks Eesti tingimustes tähendanud, et tegevusaruannet jäävad koostama vaid vähesed suuremad ettevõtted, mistõttu on mõisteta, et direktiivi võimalusi rakendati osaliselt ning tegevusaruande esitamise kohustusest vabastati 1. jaanuaril 2017. aastal kehtima hakanud raamatupidamise seaduse redaktsiooniga ainult mikroettevõtted (RPS 2021 § 14 lg 1¹). (Tegevusaruandele kehtestatud kehtivad nõuded on välja toodud magistritöö Lisas 1). Euroopa komisjoni soovitusliku määratluse kohaselt on need ettevõtted, kes annavad tööd kuni 10 inimesele ja kelle aastakäive või bilansi kogumaht ei ületa 2 miljonit eurot (EK soovitus 2003/361/EC art 2 p 3). Et Eesti tingimustes oleks sellise kriteeriumi rakendamine tähendanud valdava osa ettevõtete tegevusaruande esitamise kohustusest vabastamist, on raamatupidamise seaduses Euroopa Komisjoni määratlust kitsendatud ja mikroettevõtted on defineeritud kui osühingud, kelle näitajad vastavad aruandeaasta bilansi-päeval kõikidele järgmistele tingimustele: varad kokku kuni 175 000 eurot, kohustised ei ole suuremad kui omakapital; üks osanik, kes on ka juhatuse liige; ja kelle müügitulu on aruandeaastal kuni 50 000 eurot (RPS 2021 § 3 p 14).

RPS §14 sätestab, et raamatupidamiskohustuslane on kohustatud lõppenud majandusaasta kohta koostama majandusaasta aruande, mis koosneb raamatupidamise aastaaruandest ja tegevusaruandest. Mikroettevõtja, kes lähtub finantsarvestuse ja -aruandluse korraldamisel Eesti finants-

aruandluse standardist, võib koostada majandusaasta aruande, mis koosneb üksnes raamatupidamise aastaaruandest. (Lisa 1)

Ülaltoodud sättest nähtub, et majandusaasta aruanne koosneb kahest osast ja need mõlemad on olulised. Tegevusaruanne ei ole pealiskaudne sissejuhatus raamatupidamise aastaaruande arvulistele näitajatele, vaid vajalik, sisukas ja mõtestatud dokument.

Kui analüüsida Eesti riigi ja kohalike omavalitsuste, st avaliku sektori raamatupidamist, siis on tegevusaruanne vähemalt sama oluline kui riigiraamatupidamiskohustuslase või selle üksuse raamatupidamise aastaaruanne. Arengukavades ja eelarvetes sätestatud strateegiate ja eesmärkide täitmine ja nende täitmise kontroll on mõistetavalt vajalikud, et tagada riigi ressursside heapere-mehelik ja ökonoomne kasutamine. Avalikus sektoris on just tegevusaruande eesmärk anda ülevaa-de plaanide ja tegelikkuse vastavusest või selgitada erinevusi, kui neid on. Nii võiks see olla ka erasektoris. Tegevusaruanne peaks olema üldtunnustatult võrdväärsetl tähtis osa raamatupidamise aastaaruandega, milles antakse ülevaade ettevõttest, tema plaanidest, strateegiatest, eesmärkidest, saavutatud tulemustest. Sellega aidatakse ettevõtte juhtkonnal ja välistel tegevusaruande lugejatel lahti mõtestada ettevõtte olemust ja selle tegutsemise põhjuseid ning näha selle arengut ajaloolises perspektiivis. Ometi on üldteadaolevalt Eesti ettevõtjate seas levinud stereotüüpne ettekujutus, et tegevusaruandel ei ole tähtsust. See on üleliigne halduskohustus, mille peab üks kord aastas täitma, et esitada äriregistrile majandusaasta aruanne. Laialdaselt kasutatakse tegevusaruande teksti eelmisest perioodist kopeerimise ja minimaalsete vajalike muudatuste tegemise võimalust ja sel-line tegevus on ootuspärane, kuna ka riik ise võimaliku järelevalveorganina ei väärtusta tegevus-aruannet. Raamatupidamise seadusesse on tegevusaruande koostamise ja esitamise nõue sisse kirjutatud ent nõude järgimist ei kontrollita. Äriregister ei loe esitatud aruandeid sisuliselt ega tee seda ükski teine kontrollorgan. Selge regulatsiooni ja eesmärgi puudumine seadusandlikes aktides on üks põhjuseid, miks koostajad tegevusaruannet ei väärtusta ega pühendu selle sisule. Tekib küsimus, kas sellisel kujul on tegevusaruande esitamisel mõtet või on tõepoolest tegemist reaalse kasutegurita üleliigse halduskoormusega.

Magistritöö esimeses peatükis kirjeldati, mis on tegevusaruande eesmärk ja olemus, kes on aruan-de peamised kasutajad ja missugune on aruande taustalugu Eestis. Järgmises peatükis uuritakse, kas ja kuidas on Eesti ettevõtjad tegevusaruande koostamise idee omaks võtnud ja millisena nad näevad selle aruande eesmärki. Kui globaalselt on välja antud mitmeid tegevusaruande koostamise juhendeid, siis Eesti tingimustes sellised abivahendid puuduvad. Ettevõtjad on tegevusaruande

koostamise kohustuse tekkest (1995. aastal) alates koostanud seda aruannet isikliku äranägemise järgi peamiselt RPS nõuete alusel. Kas sellised aruanded on Eesti ettevõtjate arvates kasulikud ja vajalikud? Kellele ja milleks ettevõtjad tegevusaruandeid koostavad ja kuidas nad seda teevad? Kas tegevusaruanne on tõepoolest asendamatu ja tähtis tööriist raamatupidamise aastaaruande tõlgendamiseks ja täiendamiseks? Nendele küsimustele otsitakse vastuseid Eesti ettevõtjate seas läbi viidud uurimusega, mille tulemusi tutvustatakse järgmises peatükis.

2. EESTI ETTEVÕTETE TEGEVUSARUANNETE KOOSTAMISE PROTSESS JA EESMÄRK

Magistritöö eesmärk on anda hinnang Eesti väikese- ja keskmise suurusega ettevõtete tegevusaruannete koostamisele selle kasulikkusest, vajalikkusest ja eesmärgipärasusest lähtuvalt, võttes arvesse konteksti ja keskkonda, milles aruandeid koostatakse.

Eesmärgi täitmiseks on esitatud magistritöö uurimisprobleem: kas Eesti väikese- ja keskmise suurusega ettevõtete juhid teavad, mis on tegevusaruande sisuline eesmärk; miks, kellele ja kuidas nad seda koostavad?

2.1. Uuringu metoodika ja valimi kirjeldus

Uurimisprobleemi avamiseks esitas magistritöö autor järgmised uurimisküsimused:

1. Millistel alustel koostada head ja lisaväärtust loovat tegevusaruannet ning millised on raamatupidamise seadusest tulenevad nõuded Eesti ettevõtete tegevusaruannetele, s.o tegevusaruande teoreetiline käsitlus nii Eestis kui ka mujal maailmas? (Vastus sellele uurimisküsimusele anti magistritöö esimeses peatükis).
2. Milline on tegevusaruande koostamise praktika Eesti väikese- ja keskmise suurusega ettevõtetes:
 - a. Kes (tegevjuht, raamatupidaja või keegi kolmas),
 - b. Kuidas (aastast aastasse samu tekste kopeerides, igal aastal uut kirjutades või muul moel),
 - c. Millise eesmärgiga (seaduse nõuete täitmiseks, konkreetesele lugejale või muul põhjusel) ja
 - d. Kellele (omanik, kreditor, tarbija, konkurent vt) tegevusaruandeid koostavad?

Leidmaks vastuseid uurimisküsimustele viis magistritöö autor 2021. aasta sügisel Eesti väikese ja keskmise suurusega ettevõtete seas läbi kvantitatiivse uuringu (ankeetküsitlus). Järgmises ala-

punktis kirjeldatakse uuringu metoodikat ja selgitatakse, kuidas ning milliste põhimõtete alusel koostati valim.

2.1.1. Uuringu metoodika

Magistritöö eesmärgi täitmiseks kasutati uurimismeetodina ankeetküsitlust, kuna see meetod võimaldab jõuda võimalikult paljude vastajateni ja teha uurimisalusest teemast üldistavad järeldused.

Töö autor koostas 25 küsimusest koosneva küsimustiku, mis oli jagatud neljaks alateemaks (Lisa 2). Küsimustiku esimeses osas koguti vastanud ettevõtete ja isikute üldandmeid nagu ettevõtte tegevusala, töötajate arv, küsimustiku täitja ametikoht ja staaž ettevõttes jms. Küsimustiku teises osas uuriti, missugune on tegevusaruande koostamise protsess ettevõttes: kes ja kuidas koostab aruande. Kolmanda osa eesmärk oli selgitada välja, missugune on tegevusaruande eesmärk ja funktsioon ning kes on aruande peamised tarbijad selle koostajate arvates. Neljandas osas said vastajad esitada oma nägemuse tegevusaruande kasulikkuse ja vajalikkuse kohta.

Küsimustikus oli erineva struktuuriga küsimusi: 17 valikvastustega küsimust, millest 14 olid suletud valikvastustega, st vastajal tuli valida 1 ettevõtet kõige paremini kirjeldav vastusevariant (nendest 5 küsimuse juures oli võimalik lisada oma variant, kui loetelus sobiv puudus) ning 3 küsimuse puhul tuli vastajal valida kuni 3 ettevõtet kõige paremini iseloomustavat varianti. Lisaks oli küsimustikus 4 maatriks-tüüpi hinnangu andmist vajavat küsimust, kus skaalal 1-5 (“üldse ei ole nõus”, “pigem ei ole nõus”, “nii ja naa”, “pigem olen nõus”, “täiesti nõus”) tuli vastajal otsustada, mil määral ta nõustub küsimustikus esitatud kuni 5 väitega. Küsimustikus oli ka 4 avatud vastusega küsimust, kus vastaja võis avaldada oma arvamust. 23 küsimust olid vastamiseks kohustuslikud.

Küsitlus viidi läbi internetipõhiselt elektroonilise kanali *Google Forms* abil ja saadud andmeid töödeldi tabelarvutusprogrammis *MS Excel* kasutades funktsioone *SORT*, *FILTER*, *SUMPRODUCT*, *AVERAGE*, *COUNTIF* jt. Kutse küsitluses osaleda koos küsimustiku lingiga saadeti kõigi 1200 valimisse sattunud ettevõtete Äripäeva infopanga andmebaasi märgitud kontakti e-posti aadressile. Küsitlus oli vastamiseks avatud kahel korral, oktoobris ja detsembris, ning küsitlusperioodi jooksul saadeti ettevõtetele kaks kordusteavitust uuringus osalemiseks. Vastajatele oli tagatud anonüümsus ja küsimustiku täitmine võttis aega umbes 10 minutit.

2.1.2. Valimi kirjeldus

Uurimuse üldkogumi moodustasid kõik Eesti väikese- ja keskmise suurusega ettevõtted. Populatsioonist jäid välja mikroettevõtted, kuna neil puudub tegevusaruande esitamise kohustus, ning suur- ja börsiettevõtted, kuna nemad on Eesti tingimustes olulist sotsiaalset-, majanduslikku- ja ärilist vastutust kandvad ettevõtted, kes eeldatavalt on kursis tegevusaruande olemuse ja eesmärgiga ning koostavad seda läbimõeldult ja potentsiaalset aruande info tarbijat silmas pidades. Magistritöö raames olid huvipakkuvad väikese- ja keskmise suurusega ettevõtted, kellel raamatupidamise seadusest tulenevalt on kohustus iga-aastaselt tegevusaruanne esitada ent kelle puhul ei ole üheselt selge, millise eesmärgiga nad seda teevad. Magistritöö mahtu arvestades võeti ettevõtte kriteeriumi määramiseks arvesse ettevõtte töötajate arv 2020. a lõpu seisuga ning bilansi ja kasumiaruande näitajaid valimi koostamisel ei vaadatud. Uurimuse kitsendatud populatsiooni moodustasid Eesti väikese- ja keskmise suurusega ettevõtted, kus 2020. a lõpu seisuga oli 10-250 töötajat.

Äripäeva infopanga andmetel oli 09.10.2021 seisuga Eestis 7965 valimisse sobivat ettevõtet. Et sellise hulga ettevõtete andmete analüüsimine oleks väga töö- ja ressursimahukas, otsustati esialgu valimisse võtta 300 sobivat ettevõtet. Pärast esimest küsitlusvooru lisati valimisse veel 900 ettevõtet.

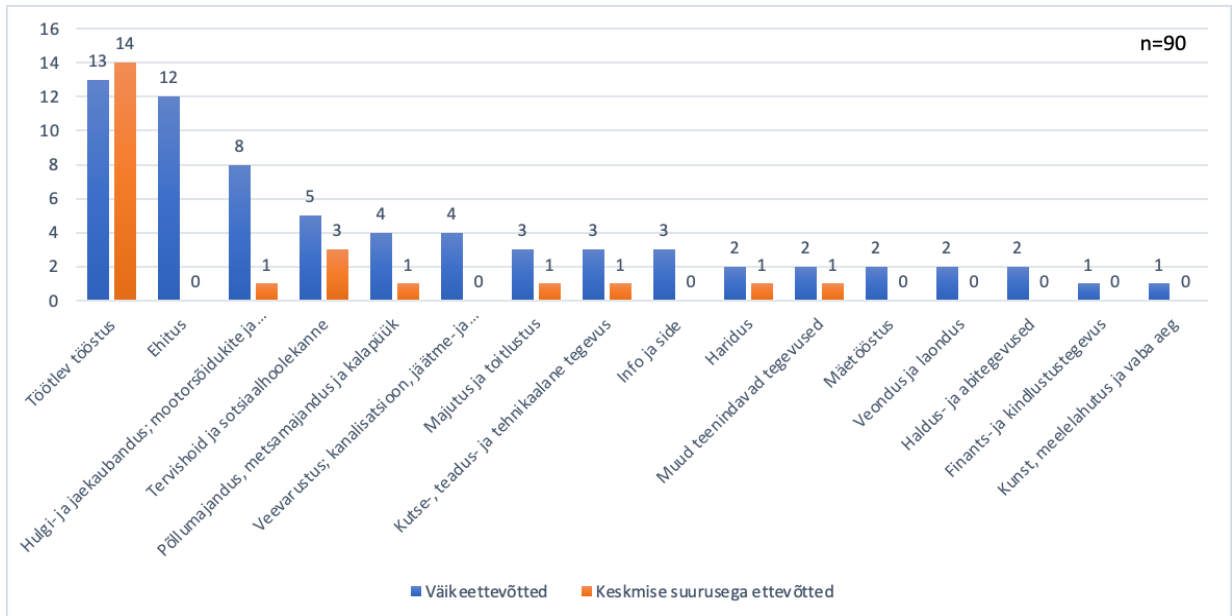
Esindusliku valimi saamiseks leiti esmalt, missugune on väikese- ja keskmise suurusega ettevõtete proportsioon üldkogumis. Eristamise alusena kasutati Äripäeva infopanga filtrit "Töötajate arv" ja saadi tulemuseks, et 7965-st ettevõttest 6691 (84%) on väikesed ettevõtted ehk ettevõtted, kus töötab 10-50 inimest ning 1275 (16%) on keskmised ettevõtted ehk ettevõtted, kus töötab 50-250 inimest. Vastavalt sellele leiti kummagi ettevõtte kategooria esindatavate arv valimis: 1008 väikese suurusega ettevõtet ja 192 keskmise suurusega ettevõtet 1200-st.

Järgmiseks leiti Eesti Majanduse Tegevusalade Klassifikaatori (EMTAK) kohaselt iga tegevusala ettevõtete proportsioon valimis ettevõtete suurskategoriate kaupa. Näiteks 6691 väikese suurusega ettevõttest tegeles EMTAK kohaselt põllumajanduse, metsamajanduse ja kalapüügi 258 ettevõtet ehk 3,86% ettevõtetest, seega valimis pidi olema esindatud 3,86% 1008-st ehk 39 põllumajandusega tegelevat ettevõtet väikese suurusega ettevõtete kategooriast. Sellised arvutused tehti *MS Excel* tabelarvutuse abil kõigi 21 EMTAK tegevusala kaupa nii väikese- kui ka keskmise suurusega ettevõtete kategoorias. Et tagada valimi juhuslikkus ja igale üldkogumi liikmele ühesugune

võimalus valimisse sattuda, arvatati välja, igale mitmendale Äripäeva infopanga nimekirjas olevale konkreetse tegevusala ettevõttele tuleb uuringus osalemise kutse saata. Seejärel koostati nimekiri valimisse sattunud ettevõtetest ja nende kontaktidest.

Uuringus osalemise kutse saadeti esmalt 300 ettevõttele. Küsitlusele vastas 25 ehk 8,3% ettevõtetest. Esimene kiri saadeti välja 12. oktoobril. 19. oktoobril saadeti välja meeldetuletuskiri. 26. oktoobril saadeti kõikidele valimisse sattunud ettevõtetele tänuavalduskiri küsitluses osalemise eest ja palve osaleda neil, kes ei olnud jõudnud seda teha. Et küsitlusele vastajate arv oli liiga väike, avati küsitlus teist korda ning 13. detsembril saadeti uuringus osalemise kutse ja 16. detsembril meeldetuletus veel 900 ettevõttele. Laekus 65 vastust. Kokku jäi lõplikuks vastajate arvuks 90 ja vastamise määraks 7,5%.

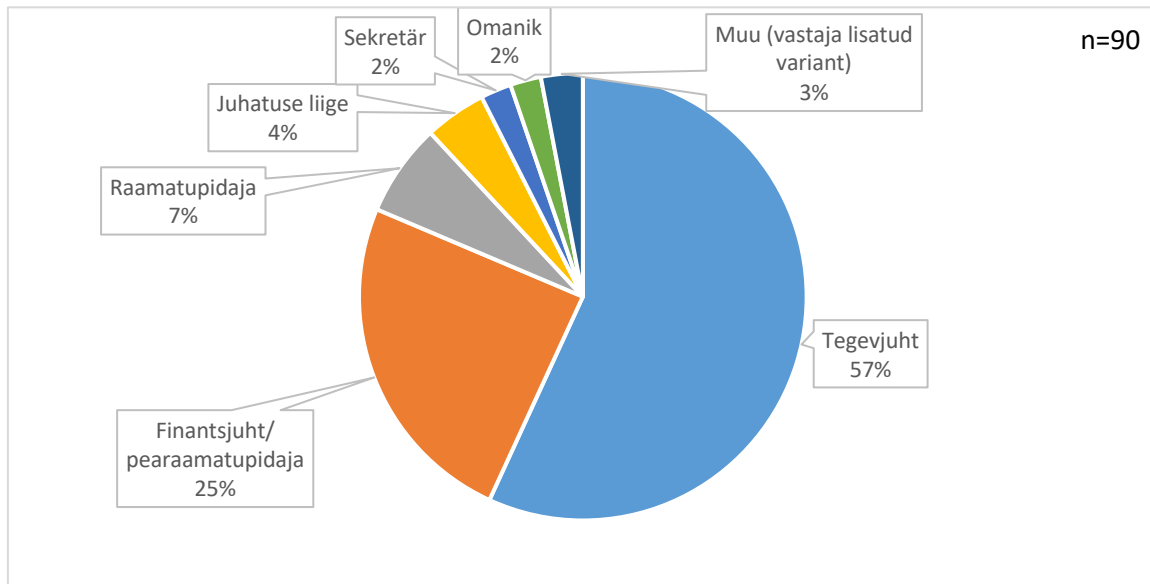
Uuringule vastanute jaotus ettevõtete tegevusalade ja suuruskategooriate kaupa (Joonis 1) oli sarnane Eesti ettevõtete tegeliku jaotusega. Kui üldkogumisse kuulunud 7965-st ettevõttest 84% olid töötajate arvu järgi väikesed ettevõtted ja 16% keskmise suurusega ettevõtted, siis küsitlusele vastanud ettevõtetest 74% olid väikese ja 26% keskmise suurusega ettevõtted. Kui enim ettevõtteid tegutseb Äripäeva infopanga andmetel Eestis töötleva tööstuse (18% väikestest ja 31% keskmise suurusega ettevõtetest), hulgi- ja jaekaubanduse (vastavalt 16% ja 15%) ning ehituse (vastavalt 15% ja 5%) valdkonnas, siis küsitlusele vastanud ettevõtetest 30% tegutseb töötleva tööstuse, 13% ehituse ja 10% hulgi- ja jaekaubanduse valdkonnas. Küsitlusele ei vastanud muu hulgas ettevõtteid avaliku halduse ja riigikaitse, kodumajapidamiste kui tööandjate ja eksterritoriaalsete organisatsioonide tegevusaladelt, mis on ühtlasi väikseima ettevõtete arvuga tegevusalad (alla 1%) Äripäeva infopanga andmetel.

Joonis 1. Küsitlusele vastanud ettevõtete jaotus tegevusala ja suuruse alusel
Allikas: autori koostatud lisas 3 esitatud andmete alusel

79% küsitlusele vastanud ettevõtetest oli tegutsenud üle 10 aasta ja 19% 4-10 aastat. Alustavaid ehk kuni kolm aastat tegutsenud ettevõtteid oli vastajate seas 2. 78% vastanud ettevõtetest lõpetas 2020. aasta aruandeperioodi kasumiga ja 22% aruandeperioodi kahjumiga. (Lisa 4)

Küsitluses paluti osaleda ettevõttes tegevusaruande koostamisega tegelevatel isikutel. Vastanutest valdav osa olid ettevõtte tegevjuhid või finantsjuhid/raamatupidajad (Joonis 2). Mõned vastajad lisasid oma variandi: juhatuse liige (4 korral), katselabori juhataja, müügijuht, projektijuht. 82% vastanutest oli ettevõttes töötanud üle viie aasta ja 18% 1-5 aastat. Tegevusaruande koostamisega tegeleva isiku ametikohal alles alustanud ehk ettevõttes alla ühe aasta töötanud vastajate seas ei olnud. (Lisa 4)

Joonis 2. Küsitlusele vastanud isikute ametikoht ettevõttes
Allikas: autori koostatud lisa 4 esitatud andmete alusel

Kuna üldteada on asjaolu, et paljud juhid delegeerivad tegevusaruande koostamise kohustuse raamatupidajatele ning tegevusaruande olemust silmas pidades võib eeldada, et raamatupidajate ja tegevjuhtide koostatud tegevusaruannete vahel on erinevusi, analüüsiti magistritöö raames võrdlust võimaldavaid küsimusi kahes vastajagrupid: I grupp – juhtide, omanike ja juhatajate (kokku 67% vastanutest) vastused ning II grupp – finantsjuhtide, raamatupidajate ja sekretäride vastused (33% vastanutest).

Kahjuks ei ole vähese vastamisaktiivsuse tõttu järgmises alapeatükis esitatud uuringu tulemused esinduslikud üldkogumi suhtes, kuid vastustest saab teha mõningaid järeldusi valimi kohta. Uuringu tulemused on esitatud analüüside, tabelite ja jooniste vormis ning koostatud magistritöö lisades esitatud andmete põhjal.

2.2. Tulemused

Uuringust selgus, et tegevusaruannete peamised koostajad ettevõtetes on raamatupidajad, sh raamatupidamisböörod (42%) ja tegevjuhid (35%). Lisaks neile võivad tegevusaruande koostamise protsessis osaleda veel omanikud, finantsjuhid, juhatuse liikmed. Töötajad nagu sekretär, turundusjuht, avalike suhete juht ja õigusnõustaja küsitlusele vastanud ettevõtete tegevusaruannete koostamises pigem ei osale. (Lisa 4)

81 osalenut 90-st vastas, et tegevusaruande koostamiseks kopeeritakse selle tekstid eelmisest perioodist ja seejärel korrigeeritakse, kusjuures ootuspäraselt kasutab seda meetodit 100% raamatupidajatest (Tabel 1). Tegevjuhtidest kopeerib teksti 85%, kuid 15% märkis siiski, et igal aastal koostatakse uus aruanne.

Tabel 1. Tegevusaruannete tekstide eelmisest perioodist kopeerimise praktika kasutamine juhtide ja raamatupidajate seas

Kas tegevusaruande koostamiseks kopeeritakse tekstid eelmisest perioodist või koostatakse igal aastal uus aruanne?	Tulemus		Erinevuse määr
	I grupp	II grupp	
Jah, tekstid kopeeritakse ja seejärel korrigeeritakse	85%	100%	18%
Ei, igal aastal koostatakse uus aruanne	15%	0%	100%

Allikas: autori koostatud lisas 5 esitatud andmete alusel

30% juhtudest muudetakse pärast tekstide kopeerimist tegevusaruande arvulisi näitajaid ja tuuakse välja eelmisel aastal täidetud eesmärgid või nende täitmata jäämise põhjused ning eesmärgid uueks aastaks, 29% juhtudes muudetakse aruandes ainult arvulisi näitajaid (aastaarvud, väljatoodud finantsnäitajad, töötajate arv jms). 25% vastajatest märkis, et lisaks eelnimetatule kirjeldatakse ka ettevõtte riske ja võimalusi ning 10% vastajatest väitis, et tekstid küll kopeeritakse eelmisest perioodist, kuid neid muudetakse põhjalikult andes endast parima, et võimaldada lugejal näha ettevõtet läbi selle juhtkonna silmade. Kaks vastajat märkisid, et aruandes tuuakse välja oluline positiivne info, kuid negatiivne jäetakse välja. (Lisa 5)

Et tekstide kopeerimine eelmisest perioodist on tegevusaruande koostamise valdav praktika, ei kulu ettevõtetel aruande koostamiseks palju aega. 40% vastanutest saab tegevusaruande valmis 30 minutiga ja 33% kulub selleks 1-2 tundi. 14% ettevõtetest kulutab tegevusaruande koostamisele kuni ühe tööpäeva ja 13% rohkem kui ühe tööpäeva. (Lisa 5)

Lisaks selgus uuringust, et raamatupidajatel kulub tegevusaruande koostamisele vähem aega kui juhtidel. 47% raamatupidajatest koostab tegevusaruande kuni 30 minutiga samal ajal kui 32% juhtidest võib sellele kuluda üks kuni mitu tööpäeva (Tabel 2). Selline tulemus on kooskõlas tegevusaruane olemusega – raamatupidajad, kellel puudub juhtimisalane siseinfo ja selle info analüüsimise kohustus kopeerivad aruandeid eelmistest perioodidest suurema tõenäosusega kui

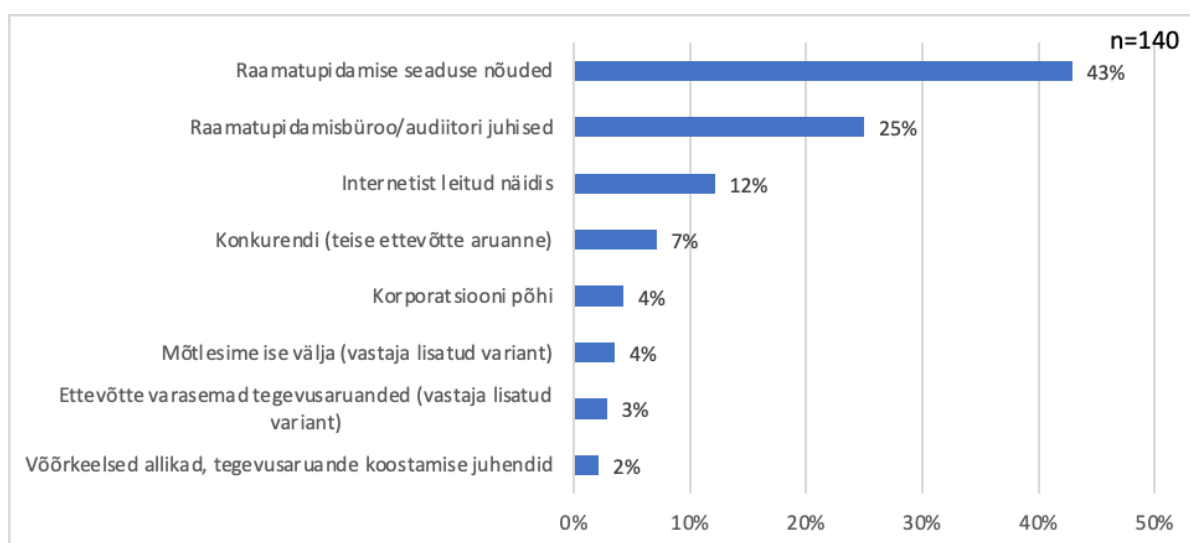
juhid, kes aruannet koostades mõtlevad tagasi eelmisel aastal tehtud ja järgmisel aastal korrigeerimist vajada võivate strateegiliste juhtimisotsuste peale.

Tabel 2. Juhtide ja raamatupidajate ajakulu tegevusaruande koostamisele

Hinnanguliselt kulub ettevõttes iga-aastaselt tegevusaruande koostamisele	Tulemus		Erinevuse määr
	I grupp	II grupp	
Kuni 30 minutit	35%	47%	34%
1-2 tundi	33%	33%	0%
4-8 tundi	17%	10%	41%
Rohkem kui üks tööpäev	15%	10%	33%

Allikas: autori koostatud lisa 5 esitatud andmete alusel

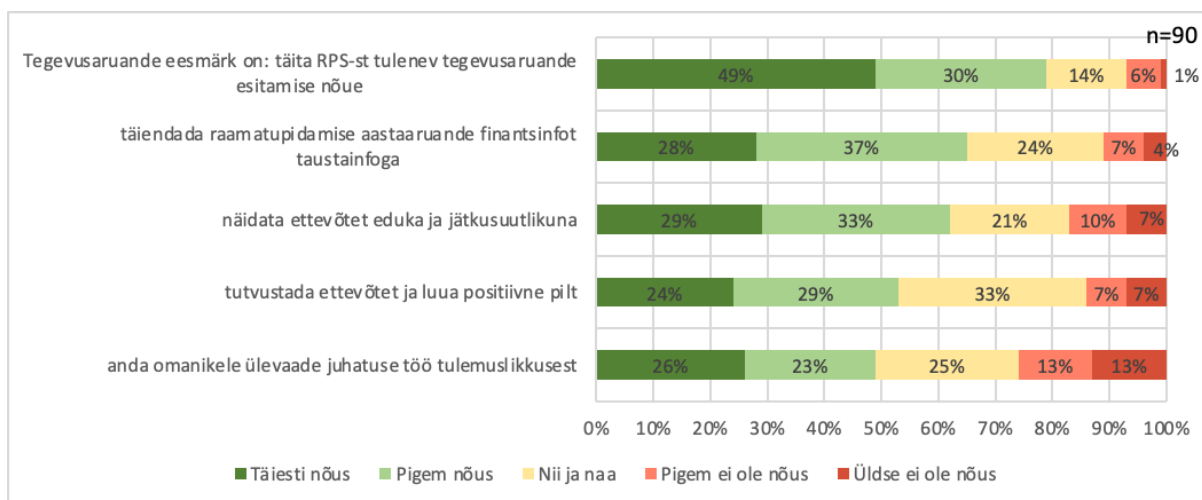
Joonisel 3 on esitatud peamised allikad, mille alusel vastajad kõige esimese tegevusaruande koostasid. Need olid raamatupidamise seaduse nõuded (43% vastajatest) ja raamatupidamisbüroo/audiitori juhised (25%). 12% vastanutest kasutas internetist leitud näidist ja välja toodi ka teisi väiksemal määral kasutatud allikaid. Viis vastajat lisas oma vastusevariandi ja nimetas, et esimene tegevusaruanne mõeldi ise välja. (Lisa 5)

Joonis 3. Tegevusaruande koostamise peamised allikad
Allikas: autori koostatud lisa 5 esitatud andmete alusel

Tegevusaruande peamiseks eesmärgiks (Joonis 4) pidasid vastajad raamatupidamise seadusest tuleneva tegevusaruande esitamise kohustuse täitmist (4,20 palli 5-pallilisel Likert-skaalal). Selle väitega oli nõus või täiesti nõus 97% raamatupidajatest ja 70% juhtidest. Lisaks nähti aruande funktsioonina raamatupidamise aastaaruande täiendamist taustainfoga (3,77 palli), ettevõtte eduka

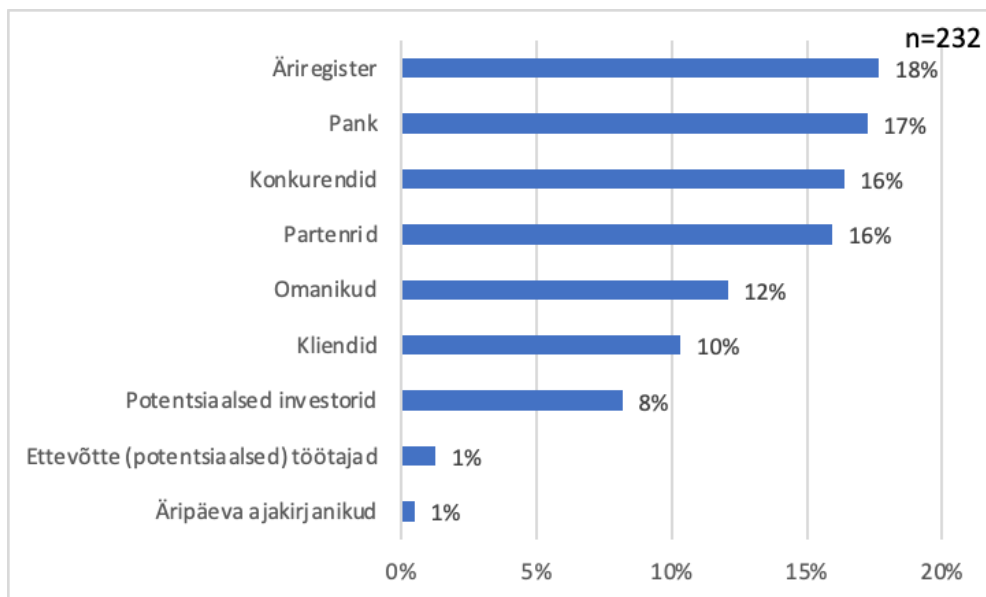
ja jätkusuutlikuna näitamist (3,68 palli) ning ettevõtte tutvustamist ja positiivse pildi loomist (3,58 palli), kusjuures kahe viimase väitega oli täiesti nõus 40% raamatupidajatest, kuid vastavalt vaid 23% ja 17% tegevjuhtidest. Kõige vähem oluliseks peeti omanikele juhatuse töö tulemuslikkusest ülevaate andmist (3,34 palli). (Lisa 6)

Joonis 4. Tegevusaruande eesmärk vastajate arvates
Allikas: autori koostatud lisa 6 esitatud andmete alusel

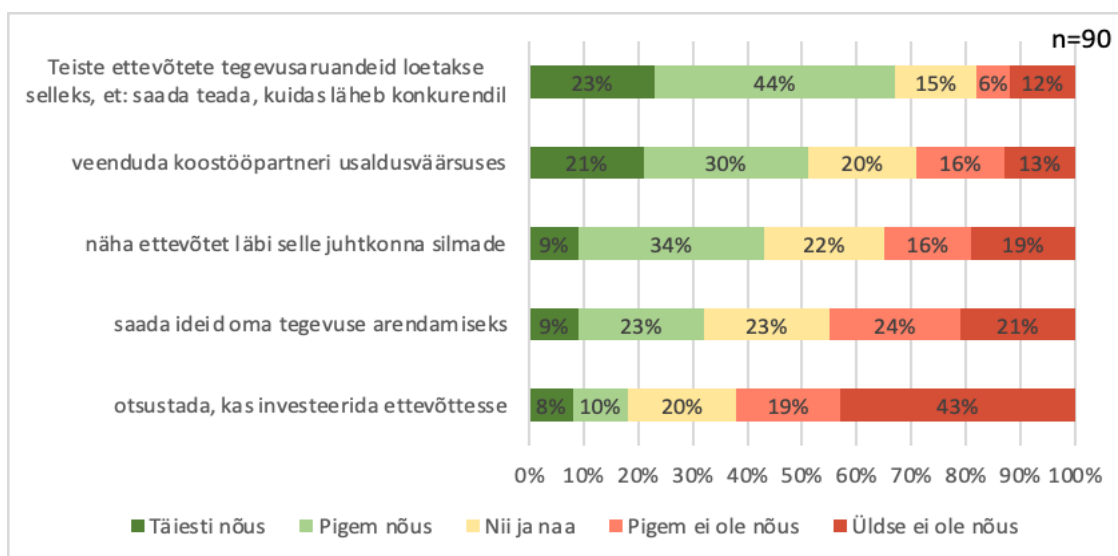
Vastajad olid pigem nõus väitega, et tegevusaruanne on ettevõtte visiitkaart (3,04 palli), kuid tegevusaruande olemust ja eesmärki silmas pidades jäi hinnang nimetatud väitele pigem tagasihoidlikuks. Väitega ei olnud üldse nõus 13% tegevjuhtidest ja 3% raamatupidajatest, samal ajal kui täiesti nõus oli väitega 13% raamatupidajatest ja 8% tegevjuhtidest. (Lisa 7)

Tegevusaruande peamiste lugejatena nimetasid vastajad äriregistrit (18%) ja pank (17%), võrdselt olulisteks aruande tarbijateks peeti ka partnereid ja konkurente (Joonis 5). Uuringust ilmsel, et konkurentide tegevusaruandeid loeb 50% küsitlusele vastanutest. 53% juhtidest arvab, et nende ettevõtte tegevusaruandeid loetakse, kuid sama meelt on vaid 20% raamatupidajatest. (Lisa 7)

Joonis 5. Tegevusaruande peamised lugejad vastajate arvates
Allikas: autori koostatud lisa 7 esitatud andmete alusel

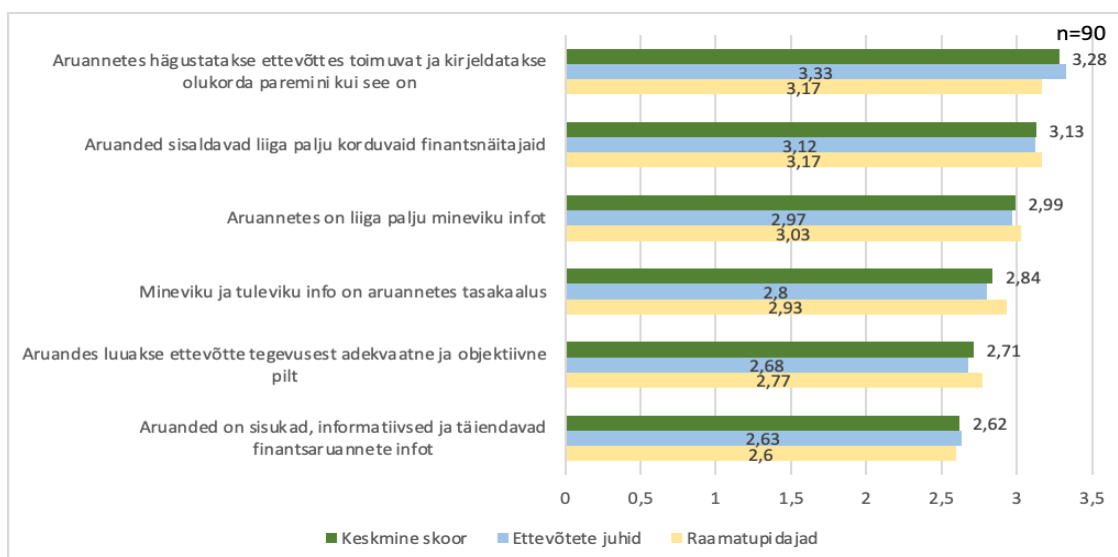
Peamised põhjused, miks küsitlusele vastajad teiste ettevõtete tegevusaruandeid loevad (Joonis 6), on soov saada teada, kuidas läheb konkurendil (3,61 palli), kusjuures raamatupidajad andsid sellele väitele oluliselt kõrgema hinnangu (3,97 palli) kui tegevjuhid (3,43 palli); soov veenduda koostööpartneri usaldusväärsuses (3,30 palli) ja soov näha ettevõtet läbi selle juhtkonna silmade (2,99 palli). Kõige vähem loetakse teiste ettevõtete tegevusaruandeid selleks, et otsustada, kas investeerida ettevõttesse (2,20 palli). (Lisa 8)

Joonis 6. Peamised põhjused, miks tegevusaruandeid loetakse
Allikas: autori koostatud lisa 8 esitatud andmete alusel

Avatud vastusega küsimusele selle kohta, millistel põhjustel lisaks eelpoolnimetatutele teiste ettevõtete tegevusaruandeid veel loetakse, vastas 22 isikut. Aruandeid loetakse ettevõtetest esmamulje loomiseks või nende tegevusest põhjalikuma ülevaate saamiseks, teiste ettevõtete tulevikuplaanidest teada saamiseks, aga ka uute ideede leidmiseks. 8 vastajat märkis vastuseks, et nad (mitte kunagi) teiste ettevõtete tegevusaruandeid ei loe, muu hulgas kuna need on “mõttetu asjad”. Tegevusaruannetes avaldatav info on väga subjektiivne ja aruanded ei ole võrreldavad, kuna üks ettevõtte kirjutab oma tegevusest ja teine mitte. Kolm vastajat viitasid, et tegevusaruanne on parimal juhul informatiivne lisa, mille lugemiseks ei ole aega ega huvi, kuna arvandmed annavad palju paremat infot. “Kui tahaks investeerida, siis võib-olla vaataks, aga kõikide asjadega annab ennast paremaks näidata.” (Lisa 9)

Küsitluses paluti vastajatel anda hinnang Eesti ettevõtete tegevusaruande üldisele tasemele ning vastustest selgus, et aruannete kvaliteeti peetakse pigem madalaks (Joonis 7): aruannetes häägustatakse ettevõttes toimuvat (3,28 palli), aruanded sisaldavad liiga palju korduvaid finantsnäitajaid (3,13 palli) ja aruannetes on liiga palju mineviku infot (2,99 palli). Positiivsed väited nagu mineviku ja tuleviku info on aruannetes tasakaalus (väitega ei olnud täiesti nõus mitte ükski vastanu) ja aruanded on sisukad ja informatiivsed (väitega oli täiesti nõus üks vastanu 90st), said vastajatelt alla keskmise koondhinnangu (2,84 ja 2,62 palli). Üsna madal hinnang anti väitele, et aruannetes luuakse ettevõtte tegevusest adekvaatne ja objektiivne pilt (2,71 palli). (Lisa 10)

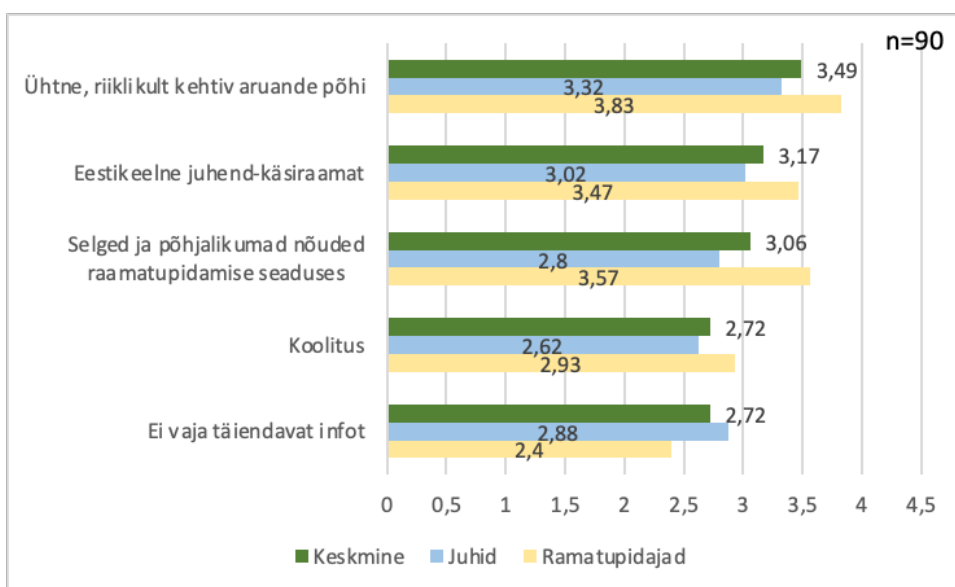

Joonis 7. Vastajate hinnang Eesti ettevõtete tegevusaruannetele
Allikas: autori koostatud lisa 10 esitatud andmete alusel

81% vastajatest leidis, et tegevusaruandeid ei ole vaja raamatupidamise aruandega sarnastel tingimustel auditeerida. (Lisa 10)

14 vastajat 90-st nimetas, et tegevusaruannete tase on hea, 20 vastajat, et tase on keskmine; 34 arvasid, et tase on kehv või nõrk ja 15 ei osanud hinnangut anda. 7 vastajat jäid vahepealsele seisukohale nimetades muu hulgas, et suurte- ja börisettevõtete tegevusaruannete tase on väga hea, kuid väikese- ja keskmise suurusega ettevõtetel nõrk, sest nende jaoks on see pigem lihtsalt ebaseaduslik kohustus – kirjutatakse nii vähe kui võimalik, aga nii palju kui vajalik. Vastajad tõid eraldi välja, et tegevusaruanded on pigem kasinalt kirjutatud, sest kardetakse konkurentidele infot jagada; aruanded on primitiivsed ning kirjutatud suvaliselt vastavalt sellele, kuidas parasjagu vaja on ega räägi mitte midagi teisest firmast. (Lisa 9)

Vastajatelt küsiti, missugused allikad aitaksid neil koostada paremat ja sisukamat aruannet (Joonis 8) ning vastustest selgus, et kõige rohkem oleks abi ühtsest riiklikult kehtivast aruande põhjast (3,49 palli) ja eestikeelsest juhend-käsiraamatust (3,17 palli). Tegevusaruannet koostama sunnitud raamatupidajad eelistaksid seda teha selgete ja põhjalikumate RPS nõuete alusel (3,57 palli). Koolitusele vastajad pigem ei läheks (2,72 palli). (Lisa 11)

Joonis 8. Tegevusaruande koostamist hõlbustavad materjalid
Allikas: autori koostatud lisa 11 esitatud andmete alusel

Eraldi töid vastajad välja, et olemas võiks olla eelkujundatud *template* ehk aruande vorm, millel on nn linnukestega täidetavad valikvastused või kohustuslikud ja soovituslikud küsimused. “Tegevusaruande koostamise peamine probleem on ajamahukus ja kui oleks võimalik protsessi kiirendada ja automatiseerida, siis tuleks seda teha.” Neli vastajat märkis, et tegevusaruannet ei oleks üldse vaja koostada, täpsustades, et Eesti tingimustes on see vaid paberimajanduslik “linnuke” – turuosalistel on nii kui nii teada, mis toimub ning aruanne ei too kliente juurde ega aita konkurents. Lisaks ei soovita oma ettevõtte tegevusplaane avalikustada. (Lisa 9)

Vastajad lisasid, et paremat tegevusaruannet aitaks neil koostada kellegi konkreetne vajadus. Hetkel ei ole aruanne sisuliselt oluline, sest pole teada, kellele seda koostatakse: kes on lugeja ja mida ta aruandes näha soovib. “Aruande püstitus on toimunud ajas järgmiselt: esmalt tarbija väljendab oma soovi aruande suhtes; seejärel koostaja koostab, kontrollib ja esitab aruande”. (Lisa 9)

Tegevusaruande koostamise vajalikkuse kohta uuriti ka küsitluses ja 56% vastajatest arvas, et tegevusaruande koostamise kohustusest võiks üldse loobuda, sest aruanded on liiga pealiskaudsed ja neid koostatakse vaid formaalsuse täitmiseks. 34% vastajatest oli samas veendunud, et tegevusaruanne on vajalik vahend ettevõtte kohta info saamiseks ja sellest ei peaks loobuma. Ülejäänud 10% vastajatest kasutas võimalust küsimuse variante täiendada ning töid välja, et asjalikud aruanded on abiks ja mõnel juhul vajalikud, kuid keskenduda võiks nõuete selgemaks saamisele. Samuti viidati, et aruanne võiks olla väikestel ettevõtetel vabatahtlik – kes tahab, esitab ja jätab oma ettevõttest parema mulje kui see, kes ei esita. Tabelist 3 nähtub, et tegevusaruande koostamisest loobumise pooldajate seas oli rohkem raamatupidajaid (57%), mis on seletatav asjaoluga, et raamatupidajate jaoks on tegevusaruande koostamise näol pigem tegemist ebameeldiva lisakohustusega. Juhtidest arvas 35%, et tegevusaruanne on vajalik aruanne ja selle koostamisest ei peaks loobuma. (Lisa 12)

Tabel 3. Juhtide ja raamatupidajate arvamus tegevusaruande koostamise kohustusest loobumise kohta

Teie arvates võiks tegevusaruande koostamise kohustusest üldse loobuda	Tulemus		Erinevuse määr
	I grupp	II grupp	
Jah, tegevusaruanded on liiga pealiskaudsed ja neid koostatakse vaid formaalsuse täitmiseks.	55%	57%	4%
Ei, tegevusaruanne on kasulik ja vajalik vahend ettevõtte kohta olulise info saamiseks/jagamiseks.	35%	30%	17%

Allikas: autori koostatud lisa 12 esitatud andmete alusel

Küsitluse lõpuks anti vastajatele võimalus avaldada oma arvamus Eesti tegevusaruannete ja nende regulatsiooni teemal ning järgnevalt on välja toodud mõned tähelepanuväärsemad mõtted (Lisa 9):

- “Subjektiiivne arvamus on, et majandusaastaruande ja selle lisade oskajaid lugejaid ja tõlgendajaid jääb järjest vähemaks. Selleks, et ta seal kuvatut valesti ei tõlgendaks, olen ma tegevusaruandesse väga lihtsas keeles kõik lahti kirjutanud. Niipalju, kui vaja, kuid mitte ülearu ja detailideni – nii hoian ma ära spekulatsioonid”.
- “Kui ettevõtte on sama omanik ja juht, siis mille jaoks neid aruandeid kirjutada. Teistele pole vaja esineda. Et endast head kuvandit hoida – kes tahab näha, siis seda on näha finantsaruannetest”.
- “Väikestel ja keskmistel ettevõtetel võiks olla see vaba valik, suurtel firmadel ja börsiettevõtetel kohustuslik.”
- “Tegevusaruandes võiks käsitleda ka tööohutuse- ja töötervishoiu- ning keskkonnahoiu teemasid.”
- “Meie ettevõtte ei ole mitte kunagi tegelenud tegevusaruande koostamisega, kuna ostame raamatupidamise teenust sisse.”

Järgmises alapeatükis esitatakse küsitluse tulemustest tehtud järeldused ja tuuakse välja ettepanekud valdkonna edendamiseks.

2.3. Järeldused ja ettepanekud

Olgugi et 90 vastust on liiga vähe, et teha üldistavaid järeldusi kõikide Eesti väikese- ja keskmise suurusega ettevõtete kohta, joonistub nendest vastustest siiski märgatavalt välja Eesti VKE-de teatav meelsus tegevusaruande suhtes ning esitatud on ka mõned mõtlemiskohti pakkuvad ja analüüsimist vajavad arvamused tegevusaruande teemal.

Positiivsena selgus uuringust, et Eesti VKE-de tegevjuhid osalevad tegevusaruande koostamise protsessis aktiivsemalt, kui Amel-Zadeh jt 2019. aastal avaldatud artiklis vaadeldud ettevõtetes. Kui nimetatud uuringus koostas 74% juhtudest tegevusaruande finantsosakond, siis magistritöö uuringule vastanute puhul on tegevusaruande peamiseks koostajaks finantsjuht/raamatupidaja 33% ja tegevjuht/omanik 67% juhtudest (Lisa 4). Pidades silmas tegevusaruande eesmärki olla vahendiks, millega antakse ülevaade ettevõttest läbi selle juhatuse silmade, on raamatupidajate kui

kitsalt ettevõtte finantspoolega tegelevate töötajate osatähtsus tegevusaruande koostamises siiski liiga suur.

Tegevjuhi roll on olla ettevõtte visionäär – isik, kes määrab suuna, kuhu poole ettevõtte teel on, millised on ettevõtte kui terviku eesmärgid ja arengupotentsiaal nii turu kui ka personali suhtes ja strateegia eesmärkide saavutamiseks. Mitte ainult suurte- ja börsiettevõtete, vaid ka VKE-de juhid võiksid vähemalt korra aastas võtta enda jaoks aja, et möödunud aasta tegevus ja selle tulemused läbi mõelda ja kirja panna ning seada mõned eesmärgid järgmiseks aastaks. Ennast turul hästi sissetöötanud ja igapäevaselt tõrgeteta toimivate VKE-de juhid võivad sellist tegevust argise kiire töötempo juures pidada mõttetuks (ka magistr töö küsitlusele vastajate seas oli neid, kes viitasid, et tegevjuhil ei ole aega tegevusaruannet koostada) – milleks kulutada väärtuslikke töötunde mineviku meenutamisele ja tulevikust fantaseerimisele, kui kliente jagub ja raamatupidaja ütleb, et rahaasjadega on kõik korras – kuid mugavustsoonist väljatulek ja aeg-ajalt n-ö suure pildi vaatamine võib olla väga kasulik nii juhtide isiklikule kui ka seeläbi terve ettevõtte sihiseadele ja töördõmule.

Vähendamaks raamatupidajate osatähtsust tegevusaruande koostamisel võiks kaaluda selliste tegevusaruande kontrollküsimuste sisseseadmist, millele on võimalik vastus anda ainult ettevõtte tervikpilti nägeva visiooni tajuva tegevjuhi positsioonilt.

Küsimusele, kas tegevusaruande valdkond vajaks täiendavat riiklikku reguleerimist või ka sanktsioneerimist, on vastust otsinud nii SEC, IASB kui ka FASB ning sellele dilemmale viidati mitmetes magistr töö allikateks olnud teadustöodes (Bamber *et al.* 2010; Brown, Tucker 2010 jt). Ühelt poolt kaoks selgete ja üheselt mõistetavate reeglite olemasolul tegevusaruande olemuslik funktsioon olla tegevjuhtkonna vaba eneseväljenduse kohaks; teisalt, kui aruande esitamine on küll kohustuslik, aga selle sisu suurel määral vabatahtlik, ei saa kuidagi välistada asjaolu, et tegevusaruandeid koostavad endiselt raamatupidajad standardtekstide eelmisest perioodist kopeerimise meetodil (Li, H. 2019 ja magistr töö lisa 5).

Eesti VKE-de kontekstis tuleks esimese sammuna mõelda tegevusaruande eesmärgi selgitamisele ja aruande populariseerimisele tegevjuhile isiklikku kasu toova tööriista võtmes. Hetkel koostavad VKE-d tegevusaruannet peamiselt selleks, et täita raamatupidamise seadusest tulenev nõue (Lisa 6). Arvestades, et äriregister esitatud majandusaasta aruannete sisu, kõige vähem tegevusaruannet, ei kontrolli (v.a esitamiseelne automaatkontroll), on tegevusaruande esitamine ainult RPS nõude

täitmise eesmärgil eriti vastuoluline. Samas tooks ühtsete reeglite ja nende täitmise kontrolli sisseadmine riigile kaasa märkimisväärse kulu ning oleks ühtlasi vastuolus vaba ettevõtluse ja turumajanduse toimimise põhimõtetega.

Et VKE-de juhtide arvates ei oleks endiselt tegu mõttetu aruandega (Lisa 9, küsimused 18 ja 20), millel puudub sisuline väärtus (Lisa 10), võiks alustada riigi ja erasektori koostööga valdkonna parendamiseks. Esmalt tuleks riigil (koostöös ettevõtjatega) kui tegevusaruande esitamist nõudval institutsioonil läbi mõelda ja mõtestada, milleks ta sellise aruande esitamist nõuab – mis on aruande tegelik sisuline eesmärk ja kasutegur VKE-dele ja kas RPS-s peaks sellest lähtuvalt midagi muutma (eriti kuna 43% magistritöö küsitlusele vastajatest märkis, et kasutas tegevusaruande koostamise esmase allikana RPS nõudeid (Lisa 5)). Kui riiklikul tasandil on tegevusaruande eesmärk ja funktsioon selge, arusaadav ja praktiliselt rakendatav, tuleks tegeleda VKE-de teadlikkuse tõstmisega tegevusaruande teemal. Eestis võiks sellega tegelevaks organisatsiooniks olla näiteks Eesti Väike- ja Keskmiste Ettevõtjate Assotsiatsioon (EVEA), kellel 07.11.2021 seisuga oli kodulehe andmetel 6279 liiget. Kui tegevusaruande esitamise kohustus saab riiklikul tasandil mõtestatud ja aruande sisulise väärtuse populariseerimisega tegeleb ettevõtjate silmis usaldusväärne erasektori organisatsioon, milles ettevõtjad tunnevad ennast kaasatuna, on potentsiaalselt võimalik saavutada VKE-de tegevusaruannete kvaliteedi märkimisväärne tõus.

Magistritöö küsitlusele vastanute arvates oleks parema tegevusaruande koostamiseks kõige rohkem abi ühtsest riiklikult kehtivast aruande põhjast ja eestikeelsest juhend-käsiraamatust (Lisa 11), kusjuures esimest varianti eelistasid pigem vastajad, kes olid oma ametinimetuseks märkinud finantsjuht/raamatupidaja. Selline vastuste jaotumine on ootuspärane, kuna raamatupidajatel puudub kvaliteetse tegevusaruande koostamiseks vajalik täielik ülevaade ettevõtte juhtimisotsustest ja raamatupidajatele eesmärgivastast delegeeritud tegevusaruande koostamise kohustus on puuduliku info tingimustes aruande blanketi ja valikvastuste abil oluliselt lihtsam täita.

Et tegevusaruande koostamine ei tohiks olla raamatupidajate ülesanne, vaid sellega peaksid tegelema tegevjuhid, oleks nende jaoks lisaks tegevusaruande eesmärgi mõtestamisele ja populariseerimisele abi riigi ja erasektori koostöös spetsiaalselt Eesti VKE-de jaoks välja töötatud käsiraamatust vm kirjalikust materjalist, milles lisaks tegevusaruande kontrollküsimustele avatakse tegevusaruande koostamise sisu, eesmärk ja väärtus tegevjuhtide jaoks. Tänapäevase seisuga ei tea suur osa VKE-de juhte, kellele ja miks nad tegevusaruannet koostavad ning seetõttu on aruanded valdavalt pealiskaudsed ja madala kasuteguriga nii nende koostajate kui ka lugejate jaoks.

Vaatamata tegevusaruannete madalale kvaliteedile ja väikesele kasutegurile küsitlusele vastanud ettevõtete silmis, arvab 34% vastanutest siiski, et tegevusaruanne on kasulik ja vajalik vahend ettevõtte kohta olulise info saamiseks/jagamiseks ja selle koostamise kohustusest ei tuleks täielikult loobuda (Lisa 12). Tegevusaruande sisulist väärtust hoolimata selle koostamise problemaatikast on välja toodud ka mitmetes teadustöodes (Clarkson *et al.* 2010, Lim *et al.* 2015). 17% magistritöö uuringus osalenutest tõi välja, et nende arvates on tegevusaruande peamine kasutaja pank (Lisa 7) – tõepoolest, ettevõttel, kes plaanib kaasata kapitali (või on seda juba teinud), on oluline oma tegevuse peamisi tahke selgitada põhjalikumalt kui ainult finantsaruannetest tehtavad järeldused. Tegevusaruanne on selleks ideaalne vahend, kuna võimaldab kirjeldada nii ettevõtte minevikku kui ka planeeritavat tulevikku ja suurendada võimalike investorite usaldust ettevõtte suhtes läbi olulise siseinfo, mida ainult arvandmed ei kajasta. Seega mõnel juhul on tegevusaruande koostamine vältimatult vajalik.

Olgugi et üks küsitluses osalenu pakkus välja alternatiivi, et väikestel ja keskmise suurusega ettevõtetel võiks tegevusaruande koostamine olla vaba valik, suurtel firmadel ja börsiettevõtetel kohustuslik, ei saa tegevusaruande koostamise kohustusest VKE-de puhul täielikult loobuda, kuna mittefinantsiline info on nendel konkreetsetel juhtudel, kui info tarbija on teada, määrava tähtsusega ja mõnel puhul olulisemgi kui raamatupidamise aastaaruande info. Samas, kui tegevjuhtide teadlikkus tegevusaruande alal nii palju ei tõuse, et nad näeksid aruandes eelkõige olulist väärtust iseenda jaoks, siis massiliselt sisutühjade aruannete koostamise nõudmine ettevõtetelt, kelle tegevusaruandeid realselt kasutada ei saa, on ebamõistlik ja otstarbetu ressursikulu. Lahendusena võiks mõelda VKE-dele vabatahtliku tegevusaruande põhja väljatöötamist: ettevõtted, kellel on vaja aruanne koostada investori, partneri, avalikkuse vm teadaoleva tarbija jaoks ja kes teevad seda sel juhul kindlasti sisuliselt ja läbimõeldult, saavad koostada tegevusaruande lähtudes selle eesmärgist, koostamise printsiipidest ja info olulisusest. Ettevõtted, kellel tegevusaruannet sisuliselt koostada ei ole vaja, saavad majandusaasta aruande koostamisel ettevõtjaportaalis täiendada eelkoostatud tegevusaruande blanketti vastavalt sellise infoga, mille esitamist seadusandja läbimõeldult vajalikuks peab. Nagu viitas üks magistritöö küsitluses osalenu: “Abiks oleks *template* ja võimalusel ka valikvastused ehk eelkujundatud ja linnukestega täidetav blankett. Peamine probleem on ajamahukus ja kui oleks võimalik protsessi automatiseerida ning kiirendada, siis tuleks seda teha” (Lisa 9, küsimus 23).

Tegevusaruande blanketipõhisusega saaks suuresti moonutatud aruande eesmärk olla tegevjuhtkonna vaba eneseväljenduse ja vabatahtliku info edastamise koht, kuid magistr töö autor jääb seisukohale, et Eesti VKE-de olemust ja taustsüsteemi arvestades on veel otstarbetum nõuda selliste sisutühjade aruannete koostamist, mille kasutegur lugejate jaoks on väga väike või olematu. Näiteks kirjutas üks küsitluses osalenu, et tema vastused on hinnangulised, kuna reaalselt ei ole nende ettevõtte kunagi tegevusaruannet koostanud, sest nad ostavad raamatupidamise teenuse sisse. Missugune sisuline väärtus saab olla tegevusaruandel, mis on koostatud raamatupidamisbüroo poolt, kelle töötaja näeb ainult ettevõtte ostu- ja müügiarveid? Sellisel juhul oleks mõistlikum, kui tegevusaruanne on valikvastustega täidetav standardne sissejuhatus raamatupidamise aastaaruandele, kusjuures sellise aruande kasulikkus seisneb muu hulgas lihtsasti käsitletavates andmetes ja nende alusel statistika koostamise võimaluses. Ühtlasi oleks tagatud aruannete võrreldavus.

Seonduvalt nimetas üks vastaja, et tegevusaruandes võiks käsitleda ka töötervishoiu ja tööohutuse teemasid (Lisa 9). Arvestades, et töökeskkonnaohutus, olgugi et sisuliselt väga oluline teema, on samuti valdkond, millega paljudes väiksemates ettevõtetes tegeletakse vaid formaalsuse täitmiseks vajalikul määral, tasuks mõelda, kas tegevusaruanne võiks olla n-ö meeldetuletuse koht, kus ettevõtted esitavad muu hulgas ülevaate töötervishoiu teemadest ja möödunud aasta töökeskkonnaohutuse alasest tegevusest.

Mitmetes magistr töö allikates viidati, et tegevusaruannete oluline kasutajategrupp on ettevõtte konkurendid. Näiteks loevad nad teiste ettevõtete aruandeid selleks, et veenduda tegevusala trendides või selleks, et saada ideid oma tegevuse arendamiseks (Hyunkwon, Volkan 2020). Magistr töö küsitlusele vastanud Eesti VKE-de esindajatest 50% ei loe üldse konkurentide tegevusaruandeid (Lisa 7) ja nende, kes loevad, peamiseks motiiviks on uudishimu saada teada, kuidas konkurendil läheb (Lisa 8). Samas märgiti, et tegevusaruanne on parimal juhul informatiivne lisa, usaldusväärse info hankimiseks tutvutakse eelkõige majandusaasta aruande ja selle arvudega: “Ei ole aega, et teiste aruandeid vaadata. Kui tahaks investeerida, siis võib-olla vaataks, aga kõikide asjadega annab ennast paremaks näidata. Arvandmed annavad palju rohkem infot” (Lisa 9). Kuna pooled Eesti VKE-de juhid teiste ettevõtete tegevusaruandeid ei loe või kui loevad, siis igal juhul reservatsiooniga esitatud info suhtes, tuleks kaaluda, kas tegevusaruannete esitamise nõudmine VKE-delt senisel kujul on õigustatud ja mida saaks valdkonnas parendada, et ettevõtete tegevjuhid ise tegevusaruande koostamisest rohem huvitatud oleksid.

Magistritöö uuringust selgus, et 50% küsitlusele vastanutest loeb teiste ettevõtete tegevusaruandeid ja 53% juhtidest arvab, et nende aruandeid loetakse. Seega ei saa väita, et aruanded on kasutatud ja neid ei loeta, kuid tõsta võiks ettevõtjate teadlikkust sellest, kes ja kui palju nende aruandeid tegelikult kasutab. Nii Äriregistril kui ka Äripäeva Infopangal on olemas andmed selle kohta, kui palju ettevõtete aruandeid keskmiselt alla laetakse ja kindlasti on vajadusel võimalik tekitada võimalus näha, kes on aruandeid vaadanud. Nende andmete avalikustamisega nõrgeneks ettevõtjate arvamus, et aruandeid ei kasutata, olgugi et 50% ettevõtjatest väidab, et loeb teiste ettevõtete aruandeid, ning ühtlasi selgineks mõningal määral sihtgrupp, kellele tegevusaruannet koostada.

Kuna magistritöö küsitlusele vastas oodatust vähem ettevõtteid, siis üldistavaid järeldusi selle kohta, kuidas mõjutavad tegevusaruannetes aastast aastasse teksti kordumist ettevõtte eluiga ja tegevusaruande koostaja staaž ettevõttes (Lisa 4), selle magistritöö raames ei tehtud.

Kokkuvõtteks: magistritöö eesmärk oli anda hinnang Eesti väikese- ja keskmise suurusega ettevõtete tegevusaruannete koostamisele selle kasulikkusest, vajalikkusest ja eesmärgipärasusest lähtuvalt, võttes arvesse konteksti ja keskkonda, milles aruandeid koostatakse ning ähtuvalt sellest esitati magistritöö uurimisprobleem: kas Eesti väikese- ja keskmise suurusega ettevõtete juhid teavad, mis on tegevusaruande sisuline eesmärk; miks, kellele ja kuidas nad seda koostavad?

Magistritöö uuringu tulemustest tõusis selgelt esile Eesti väikese- ja keskmise suurusega ettevõtete tegevusaruannete koostamise põhiprobleem – ettevõtjad ei tea, kellele (ehk kes on aruande reaalne tarbija) ja miks (kas üldse ja kui, siis missugust informatsiooni tarbija aruandest otsib) nad seda aruannet koostavad, mistõttu on aruannete sisuline väärtus ka ettevõtjate endi hinnangul väga madal. Vastajad tõid välja, et paremat tegevusaruannet aitaks neil koostada kellegi konkreetne vajadus ja et igasuguse aruande koostamise protsess käib tavapäraselt selliselt, et esmalt väljendab tarbija oma soovi aruande suhtes (millist infot ta vajab) ning seejärel koostaja koostab ja esitab vastavalt eesmärgipärase aruande. Hetkeolukord Eestis on selline, et RPS küll kohustab ettevõtjaid tegevusaruannet esitama ja toob välja mõningad üldsõnalised nõuded sellele, kuid aruannete tegelikku sisu ei kontrolli ega sanktsioneer, mistõttu aruannete kvaliteet on muutunud ja muutub ajas jätkuvalt madalamaks. Ettevõtjad ei pea tegevusaruandeid enam tõsiseltvõetava info allikaks, paljudel juhtudel ei loegi neid ja kui loevad, siis peamiselt selleks, et saada teada, kuidas läheb konkurendil, kuid enda aruannetes oma ettevõtte tegevusplaane avaldada ei soovi.

Võib öelda, et tekkinud on n-ö surnud ring, mille tõttu muutub magistr töö autori hinnangul järjest küsitavamaks, kas tegevusaruande senisel kujul esitamisel on üldse mõtet. Kuna majandusaasta aruande kaudu antakse infot ettevõtte välistele infotarbijatele ja printsipiis on tegevusaruanne selleks suurepärase vahend, ei saa aruande koostamise kohustusest täielikult loobuda, kuid tõsiselt tuleks mõelda võimalustele, kuidas VKE-de tegevusaruannete kvaliteeti parandada. Mitmed magistr töö uuringus osalenud ettevõtjad tõid välja, et olemas võiks olla eelkujundatud tegevusaruande vorm konkreetsete küsimustega. Nende küsimuste seas võiks olla nii valikvastustega kui ka lahtisi küsimusi, nii kohustuslikke kui ka vabatahtlikke. Ühelt poolt saaks eeltäidetava tegevusaruande vormi sisseviimisega kannatada tegevusaruande vabatahtlik ja isikupära väljendav iseloom ja, nii nagu viitas üks küsitlusele vastanu – seadustega üle reguleerimine ei ole ka hea. Teiselt poolt tuleb teadvustada, et sellest hetkest, kui tegevusaruande mõiste teiste riikide eeskujul Eesti seadustesse toodi, on möödunud 25 aastat, kuid regulatsioonis ei ole vahepeal olulisi sisulisi muudatusi tehtud. Et tegevusaruande koostamine oleks atraktiivne ja huvitav ka koostajate endi jaoks, vajab valdkond kaasatud uuendamist ja kaasajastamist. Mida rohkem tõuseb tegevusaruannete kvaliteet, seda rohkem hakatakse neid lugema ning, olles teadlikud, et aruandeid reaalselt loetakse, on ettevõtjad omakorda veel enam huvitatud tegevusaruande kvaliteeti panustama.

Positiivsena saab välja tuua asjaolu, et olgugi et ettevõtete esindajad hindavad Eesti VKE-de tegevusaruannete kvaliteeti madalaks, ollakse siiski üsna teadlikud tegevusaruande eesmärgist ja potentsiaalsest sisulisest väärtusest. Kolmandik küsitlusele vastanutest arvas, et tegevusaruanne on kasulik ja vajalik vahend ettevõtte kohta info saamiseks/jagamiseks ning asjalikud aruanded on abiks. Sisuliselt koostatud aruanded on väga kasulikud infoallikad, kuid keskenduda tuleks nõuete selgemaks saamisele ja ühtsete standardite olemasolule.

KOKKUVÕTE

Lähtuvalt magistritöö uurimisprobleemist – kas Eesti väikese- ja keskmise suurusega ettevõtete juhid teavad, mis on tegevusaruande sisuline eesmärk; miks, kellele ja kuidas nad seda koostavad – oli magistritöö eesmärk anda hinnang Eesti väikese- ja keskmise suurusega ettevõtete tegevusaruannete koostamisele selle kasulikkusest, vajalikkusest ja eesmärgipärasusest lähtuvalt, võttes arvesse konteksti ja keskkonda, milles aruandeid koostatakse. Uurimisprobleemi avamiseks esitas magistritöö autor järgmised uurimisküsimused:

1. Milline on tegevusaruande ajalugu ja teoreetiline käsitlus nii Eestis kui ka mujal maailmas ning milliseid uuringuid on tegevusaruande teemal seni läbi viidud?
2. Milline on tegevusaruande koostamise praktika Eesti väikese- ja keskmise suurusega ettevõtetes: kes, kuidas, millise eesmärgiga ja kellele tegevusaruandeid koostavad?

Magistritöö esimesest osast selgus, et tegevusaruande temaatikas on palju vastuolulist. Aruande teoreetilise poolega tegelevad organisatsioonid näevad aruandes suure potentsiaaliga tööriista, mis on vähemalt sama oluline majandusaasta aruande osa kui raamatupidamise aastaaruanne. Tegevusaruanne on ettevõtte visiitkaart, mis võimaldab selle lugejatel näha ettevõtet läbi tegevjuhtkonna silmade ning mõista ettevõtte tegevuse taustsüsteemi ja olemuslikku sisu, aimata ettevõtte tulevikupotentsiaali ja prognoosida kasumlikkust. Samal ajal ettevõtjad kui subjektid, kes seda visiooni esitavates aruannetes ellu peaksid viima, tegevusaruande potentsiaali selliselt ei taju. Üldine suundumus on, et tegevusaruannetes avaldatakse järjest enam valdavalt väikese kasuteguriga minevikulist infot, tekste kopeeritakse aastast aastasse ja kui nendes midagi muudetakse, siis sageli selleks, et turgu või lugejat endale meelepärases suunas mõjutada.

Eesti VKE-de tegevusaruannete koostamise praktika uurimiseks viis magistritöö autor läbi kvantitatiivse uuringu, mille valimiks oli 1200 ettevõtet, kellest küsimustiku täitis 90. Magistritöö uuringu tulemusel selgus, et:

1. Eesti VKE-des koostavad tegevusaruandeid pigem raamatupidajad ja raamatupidamisbürood;
2. Tegevusaruannete tekstid kopeeritakse suurel määral eelmisest perioodist;

3. Tegevusaruande koostamise esmane allikas on raamatupidamise seadus;
4. Tegevusaruannete koostamisele kulub vähe aega;
5. Tegevusaruande koostamise peamine eesmärk on täita RPS-st tulenev nõue;
6. Koostajate arvates on tegevusaruande peamine lugeja Äriregister;
7. Konkurentide tegevusaruandeid loeb 50% vastanutest;
8. Teiste ettevõtete tegevusaruandeid loetakse peamiselt selleks, et saada teada, kuidas läheb konkurendil;
9. Küsitlusele vastanute hinnang Eesti VKE-de tegevusaruannete üldisele tasemele on kehv või keskmine – aruannetes hägustatakse ettevõttes toimuvat ja aruanded sisaldavad liiga palju korduvaid finantsnäitajaid;
10. Tegevusaruande koostamise kohustusest võiks üldse loobuda 56% vastanute arvates, 34% arvates on aruanne kasulik ja vajalik;
11. Paremat tegevusaruannet aitaks ettevõtjatel koostada ühtne aruande põhi ning selgemad nõuded raamatupidamise seaduses.

Magistritöö uuringu tulemustest tõusis selgelt esile Eesti väikese- ja keskmise suurusega ettevõtete tegevusaruannete koostamise põhiprobleem – ettevõtjad ei tea, kellele (ehk kes on aruande reaalne tarbija) ja miks (kas üldse ja kui, siis missugust informatsiooni tarbija aruandest otsib) nad seda aruannet koostavad, mistõttu on aruannete sisuline väärtus ka ettevõtjate endi hinnangul nii madal, et ettevõtjad ei pea tegevusaruandeid enam tõsiseltvõetava info allikaks.

Uuringu tulemusel tegi magistritöö autor järgmised ettepanekud:

1. Tegevusaruande valdkonda tuleks uuendada riiklikul tasandil ning sellesse protsessi võiks kaasata EVEA või mõne teise eraõigusliku organisatsiooni, kelle ülesanne oleks ühtlasi tõsta VKE-de teadlikkust tegevusaruande funktsiooni ja koostamise alal;
2. Lisaks võiks mõelda VKE-dele ühtse tegevusaruande vormi väljatöötamisele, milles oleks nii kohustuslikke kui ka vabatahtlikke ning valikvastustega- ja avatud küsimusi lähtuvalt sellest, mis on seadusandja eesmärk tegevusaruande esitamise kohustamisel;
3. Äriregister ja eraõiguslikud andmebaasid võiksid avaldada üldistatud infot selle kohta, kui palju ettevõtete aruandeid keskmiselt alla laetakse ning pakkuda (tasu eest) ettevõtjatele võimalust näha, kes on nende aruandeid kasutanud;
4. Tegevusaruannetes võiks käsitleda ka töökeskkonnaohutuse teemasid.

Edaspidi võiks uurida, kas VKE-dele ühtse tegevusaruande vormi väljatöötamine on mõistlik ja otstarbekas ning millised küsimused sellel vormil peaksid olema. Samuti võiks uurida tegevusaruande väärtust teiste kasutajate (konkurent, partner, töötaja, investor jt) vaatepunktist.

SUMMARY

THE PROCESS AND PURPOSE OF COMPILING A MANAGEMENT REPORT IN ESTONIAN COMPANIES

Kaisa Berg

The management report is an important part of the annual report, the purpose of which is to supplement the numerical information in the financial statements and to create a comprehensive and objective overview of the company for the users of the annual report.

In countries with a long tradition of market economy, the management report is considered an elementary part of the annual report, which is used to introduce the company and facilitate investment decisions. The requirement for a management report has existed in Estonia for only 25 years and during this time the field has not been purposefully developed here.

Based on this, the research problem of the master's thesis is presented: do the managers of Estonian small and medium-sized enterprises (SMEs) know what the substantive purpose of the management report is; why, to whom and how do they compile it?

The aim of the master's thesis is to evaluate the preparation of management reports of Estonian SMEs based on their usefulness, necessity and purposefulness, taking into account the context and environment in which the reports are prepared.

In order to open the research problem, the following research questions were asked: 1) what is the history and theoretical background of the management report both in Estonia and elsewhere in the world, and what research has been conducted on the topic of the management report so far? 2) what is the opinion of Estonian SMEs themselves on the usefulness, necessity and value of the management report?

The first part of the master's thesis revealed that there are many contradictions on the topic of the management report. Organizations dealing with the theoretical side of the report see it as a tool with great potential, which is at least as important a part of the annual report as the annual accounts. The management report is the company's business card, which allows its readers to see the company through the eyes of the executive management and understand the background system and essential content of the company's activities, anticipate the company's future potential and forecast profitability. At the same time, companies, as the entities that should implement this vision in the submitted reports, do not perceive the potential of the management report in this way. The general trend is that management reports are increasingly publishing predominantly low-efficiency historical information and copying boilerplate texts from year to year.

In order to study the practice of preparing management reports in Estonian SMEs, the author of the master's thesis conducted a quantitative study using Google Forms. The sample of the survey was 1,200 companies, 90 of which completed the questionnaire. The main results were:

1. In Estonian SMEs, management reports are mainly prepared by accountants;
2. The texts of the management reports are largely copied from the previous period;
3. The primary source for preparing a management report is the Accounting Act;
4. Compiling management reports takes little time;
5. The main purpose of preparing the management report is to meet the requirement arising from the Accounting Act;
6. According to the compilers, the main reader of the management report is the Business Register;
7. Competitors' management reports are read by 50% of the respondents;
8. The management reports of other companies are read mainly to find out how the competitor is doing;
9. Respondents' assessment of the general level of management reports of Estonian SMEs is poor or average – the reports obfuscate what is really happening in the company and the reports contain too many repetitive financial indicators;
10. 56% of the respondents think that the obligation to prepare a management report could be waived altogether, 34% think that the report is useful and necessary;
11. A common report format and clearer requirements in the Accounting Act would help companies to prepare a better management report.

The main problem of compiling management reports in Estonian SMEs was revealed from the results of the master's thesis survey – entrepreneurs do not know to whom (i.e. who is the real consumer of the report) and why do they compile this report. Therefore, the substantive value of the reports is, in the opinion of the entrepreneurs themselves, so low that the readers no longer consider the management reports to be a source of serious information.

As a result of the research, the author of the master's thesis made the following proposals:

1. The scope of the management report should be updated at national level and the process should involve the Estonian Association of SMEs, which would also be responsible for raising the awareness of SMEs about the function and preparation of the management report;
2. In addition, consideration should be given to developing a common management report format for SMEs, with both mandatory and optional, multiple-choice and open-ended questions, depending on the purpose of the legislator's obligation to submit a management report;
3. The Business Register and private databases could publish generalized information on the average number of companies reports downloaded and provide (for a fee) an opportunity for companies to see who has used their reports;
4. Occupational safety issues could also be addressed in the management reports.

It could be further researched whether the development of a common management report format for SMEs is reasonable and expedient, and what should the questions be in this format. The value of the management report from the point of view of other users (competitors, partners, employees, investors, etc.) could also be researched.

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

- Alver, J., Alver, L. (2011a). Majandusarvestus ja rahandus: leksikon. I, A-L. Tartu: Deebet.
- Alver, J., Alver, L. (2011b). Majandusarvestus ja rahandus: leksikon. II, M-Y. Tartu: Deebet.
- Alvino, F., Pisano, S. (2015). New European Union's Requirements and IFRS Practice Statement "Management Commentary": Does MD&A Disclosure Quality Affect Analysts' Forecasts? *Journal of Modern Accounting and Auditing*, 11 (6), 283-301
- Amel-Zadeh, A., Scherf, A., Soltes, E. F. (2019). Creating Firm Disclosures. *Journal of Financial Reporting*, 4 (2), 1-31.
- Asay, S., H., Libby, R., Rennekamp, K. M. (2018). Do Features That Associate Managers With a Message Magnify Investor's Reactions to Narrative Disclosures. *Accounting, Organizations and Society*, 68-69, 1-14
- Bamber, L.S., Jiang, J., Wang, I. Y. (2010). What's My Style? The Influence of Topp Managers on Voluntary Corporate Financial Disclosure. *The Accounting Review*, 85 (4), 1131-1162
- Brown, S. V., Wu Tucker, J. (2010). Large-Sample Evidence on Firm's Year-over-Year MD&A Modifications. *Journal of Accounting Research*, 49 (2), 309-346.
- Building A Better MD&A – A Guide For Smaller Issuers. (2007) Kättesaadav: https://www.cchwebsites.com/content/client/752aa58205160320e817efd2867d29f8/uploads/auditaccounting/md&a_guide.pdf, 18. oktoober 2021
- Burak, M. J., Tailab, M. M. (2018). Examining the Effect of Linguistic style in an MD&A on Stock Market Reaction. *International Journal of Business Communication*, 58 (3), 430-458.
- Bushee, B. J., Gow, I. D., Taylor, D. J. (2018). Linguistic Complexity in Firm Disclosures: Obfuscation or Information? *Journal of Accounting Research*, 56 (1), 85-121.
- Callahan, C. M., Smith, R. E. (2005). How Transparent are MD&A Disclosures? *Bank Accounting & Finance*, 18 (2), 7-16.
- Clarkson, P. M., Kao, J. L., Richardson, G. D. (2010). Evidence That Management Discussion and Analysis (MD&A) is a Part of a Firm's Overall Disclosure Package. *Journal of Business Finance & Accounting*, 36 (7-8), 822-837.
- Commission Guidance Regarding Management's Discussion and Analysis of Financial Condition and Results of Operations. (2003) Kättesaadav: <http://www.sec.gov/rules/interp/33-8350.htm>, 15. oktoober 2021

- De Franco, G. Fogel-Yaari, H. Li, H. (2020). MD&A Textual Similarity and Auditors. *AUDITING: A Journal of Practice and Theory*, 39 (3), 105-131
- EL parlamendi ja nõukogu 26. juuni 2013 direktiiv 2013/34/EL teatavat liiki ettevõtjate aruandeaasta finantsaruannete, konsolideeritud finantsaruannete ja nendega seotud aruannete kohta ja millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2006/43/EÜ ning tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiivid 78/660/EMÜ ja 83/349/EMÜ EMPs kohaldatav tekst, ELT L 182, 29.06.2013, art 31 p 1.
- Euroopa Komisjoni 6. mai 2003 soovitus 2003/361/EC mikro-, väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete määratluse kohta, ELT L 124, 20.5.2003, art 2.
- Hyunkwon, C., Volkan, M. (2020). How Do Firms Change Investments Based on MD&A Disclosures of Peer Firms. *The Accounting Review*, ilmumas. Kättesaadav: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3520290, 1. oktoober 2021.
- IFRS Practice Statement – Management Commentary. (2010) Kättesaadav: <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/management-commentary-practice-statement>, 15. oktoober 2021
- Kaarna, R. Masso, M. Rell, M. (2012). Väikese ja keskmise suurusega ettevõtete arengusuundumused. Kättesaadav: <http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2014/03/2012-Vaikeste-ja-keskmiste-ettevotete-arengusuundumused.pdf>, 15. oktoober 2021
- Kenton, W. (2020). 10-K. Kättesaadav: <https://www.investopedia.com/terms/1/10-k.asp>, 28. oktoober 2021
- Lehavy, R., Li, F., Merkley, K. (2011). The Effect of Annual Report Readability on Analyst Following and the Properties of Their Earnings Forecasts. *The Accounting Review*, 86 (3), 1087-1115
- Li, F. (2008). Annual Report Readability, Current Earnings, and Earnings Persistence. *Journal of Accounting and Economics*, 45, 221-247.
- Li, F., Minnis, M., Nagar, V., Rajan, M. (2014). Knowledge, Compensation and Firm Value: An Empirical Analysis of Firm Communication. *Journal of Accounting and Economics*, 58 (1), 96-116.
- Li, H. (2019). Repetitive Disclosures in the MD&A. *Journal of Business Finance & Accounting*, 46 (9-10), 1063-1096.
- Lim, D., Muslu, V., Radhakrishnan, S., Subramanyam, K. R. (2015). Forward-Looking MD&A Disclosures and the Information Environment. *Management Science*, 61 (5), 931-948.
- Loughran, T., McDonald, B. (2016). Textual Analysis in Accounting and Finance: A Survey. *Journal of Accounting Research*, 54 (4), 1187-1230.
- Management's Discussion and Analysis – Guidance on Preparation and Disclosure. (2014) Kättesaadav: <https://www.cpacanada.ca/en/business-and-accounting->

resources/financial-and-non-financial-reporting/mdanda-and-other-financial-reporting/publications/guidance-for-mda-preparation-and-disclosure, 18. oktoober 2021

Mayew, W. T., Sethuraman, M., Venkatchalam, M. (2015). MD&A Disclosure and the Firm's Ability to Continue as a Going Concern. *The Accounting Review*, 90 (4), 1621-1651

Neljas nõukogu 25. juuli 1978. Aasta direktiiv 78/660/EMÜ, mis põhineb asutamislepingu artikli 5 lõike 3 punkti g ja käitleb teatavat liiki äriühingute raamatupidamise aastaaruandeid.

Raamatupidamise seadus. RT I 1994, 48, 790.

Raamatupidamise seadus. RT I 2002, 102, 600.

Raamatupidamise seadus. RT I, 13.05.2021, 4.

Riigikogu toimetatud stenogramm. 01.06.1993 / 10:00 Kättesaadav:
<https://stenogrammid.riigikogu.ee/et/199306011000>, 23. september 2021

Rogers, J., Van Buskirk, L. A., Zechman, S. L. C. (2011). Disclosure Tone and Shareholder Litigation, *The Accounting Review*, 86 (6), 2155-2183.

Sillak, K. (2002). Tegevusaruanne kujundab mainet. Äripäev. Kättesaadav:
<https://www.aripaev.ee/uudised/2002/12/22/tegevusaruanne-kujundab-mainet>, 12. oktoober 2021

Use of IFRS Standards Around The World. (2018) Kättesaadav:
<https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/around-the-world/adoption/use-of-ifrs-around-the-world-overview-sept-2018.pdf>, 15. oktoober 2021

Vabariigi Valitsuse 06.07.1990 määrus nr 142 "Raamatupidamise põhimääruse" kinnitamise kohta. RT 1990, 4, 51.

Äripäeva infopank. Kättesaadav: <https://infopank.ee>, 9. oktoober 2021

Äripäeva Teabevara. Raamatupidamine. Kättesaadav: <https://teabevara.ee/et/raamatupidamine>, 21. september 2021

LISAD

Lisa 1. RPS § 24. Tegevusaruanne

„§ 24. Tegevusaruanne

(1) Tegevusaruandes antakse ülevaade raamatupidamiskohustuslase tegevusest ja asjaoludest, millel on määrav tähtsus raamatupidamiskohustuslase finantsseisundi ja majandustegevuse hindamisel, olulistest sündmustest majandusaastal ning eeldatavatest arengusuundadest. Muu hulgas peab tegevusaruanne sisaldama teavet raamatupidamiskohustuslase välisriigis registreeritud filiaalide olemasolu kohta.

(2) Tegevusaruandes kirjeldatakse muu hulgas:

- 1) peamisi tegevusvaldkondi, toote- ja teenusegrupe;
- 2) olulisemaid aruandeaasta jooksul toimunud ning lähitulevikus planeeritavaid investeeringuid;
- 3) olulisi uurimis- ja arendustegevuse projekte ning nendega seotud väljaminekuid aruandeaastal ja järgmistel aastatel;
- 4) raamatupidamise aastaaruande koostamise perioodil toimunud olulisi sündmusi, mis ei kajastu raamatupidamise aastaaruandes, kuid mis oluliselt mõjutavad või võivad mõjutada järgmiste majandusaastate tulemusi.

(3) Raamatupidamiskohustuslane, kelle majandusaasta aruandeid auditeeritakse või seadustest lähtuvalt tuleb auditeerida, kirjeldab tegevusaruandes lisaks käesoleva paragrahvi lõikes 2 sätestatule:

- 1) raamatupidamiskohustuslase tegevuskeskkonna üldist (makromajanduslikku) arengut ja selle mõju tema finantstulemusele;
- 2) raamatupidamiskohustuslase äritegevuse hooajalisust või majandustegevuse tsüklilisust;
- 3) raamatupidamiskohustuslase tegevusega kaasnevaid olulisi keskkonna- ja sotsiaalseid mõjusid;
- 4) finantsinstrumentide finantsriskide maandamise eesmärgi ja põhimõtteid ning majandusaastal ja aruande koostamise perioodil ilmnunud valuutakursside, intressimäärade ja börsikursside muutumisega seonduvaid riske;
- 5) peamisi finantssuhtarve majandusaasta ning sellele eelnenud majandusaasta kohta ning nende arvutamise meetoodikat.

(4) Juhul kui äriühingust raamatupidamiskohustuslase omakapital bilansipäeva seisuga ei vasta äriseadustikus kehtestatud nõuetele, tuleb tegevusaruandes kirjeldada kavandatavaid tegevusi omakapitali taastamiseks.

(5) Kui raamatupidamiskohustuslane on majandusaasta kestel omandanud või tagatiseks võtnud oma aktsiaid või osasid, esitatakse tegevusaruandes omandatud või tagatiseks võetud võõrandatud ja võõrandamata:

- 1) aktsiate või osade arv ja nende nimiväärtus, nimiväärtuse puudumise korral arvestuslik nimiväärtus ja osakaal aktsia- või osakapitalis;
- 2) aktsiate või osade eest makstud tasu suurus ja nende omandamise või tagatiseks võtmise põhjus.

(6) Suurettevõtja, kes on audiitortegevuse seaduse §-s 13 nimetatud avaliku huvi üksus ja kelle töötajate arv bilansipäeva seisuga on suurem kui 500, peab raamatupidamiskohustuslase arengust, tulemustest, seisundist ja tegevuse mõjust ülevaate saamiseks esitama tegevusaruandes vajalikus ulatuses informatsiooni oma tegevusega kaasnevate keskkonna- ja sotsiaalsete mõjude ning inimressursi juhtimise, inimõiguste järgimise ja korrupsioonivastast võitlust käsitlevate küsimuste kohta, lisades asjakohasel juhul täiendavaid selgitusi või viidates raamatupidamise aastaaruandes kajastatud informatsioonile.

(6¹) Käesoleva paragrahvi lõikes 6 nimetatud kohustuse raames peab raamatupidamiskohustuslane tegevusaruandes muu hulgas kirjeldama oma:

1) ärimudelit;

2) käesoleva paragrahvi lõikes 6 nimetatud mõjude ja küsimuste suhtes rakendatavat poliitikat ning selle tulemusi, sealhulgas rakendatavate hoolekohustuse standardite täitmist;

3) käesoleva paragrahvi lõikes 6 nimetatud mõjude ja küsimustega seonduvaid peamisi riske ja riskide juhtimist, sealhulgas ärisuhteid, pakutavaid ja müüdavaid kaupu ning pakutavaid ja osutatavaid teenuseid, mille olemusest või ulatusest tulenevalt on tõenäoline, et nende tegevustega kaasneb negatiivne keskkonna- või sotsiaalne mõju või muu negatiivne mõju lõikes 6 nimetatud küsimustes;

4) peamisi mitterahalisi tulemusnäitajaid.

(7) Kui käesoleva paragrahvi lõike 6¹ punktis 2 nimetatud poliitika on kirjeldatud raamatupidamiskohustuslase rakendatavas ühingujuhtimise tavas või muus raamistikus, tuleb tegevusaruandes esitada viide asjakohasele raamistiku sättele.

(7¹) Kui käesoleva paragrahvi lõigetes 6 ja 6¹ nimetatud informatsiooni esitamisel kasutatakse Euroopa Liidu või rahvusvahelist raamistikku, tuleb tegevusaruandes esitada viide vastavale raamistikule.

(8) Kui käesoleva paragrahvi lõikes 6 nimetatud raamatupidamiskohustuslasel puudub tema tegevusega kaasnevaid keskkonna- ja sotsiaalseid mõjusid ning inimressursi juhtimist ja inimõiguste järgimist ning korruptsioonivastast võitlust käsitlev poliitika või kui aruandeaastal välja töötatud poliitikat rakendatud ei ole, tuleb tegevusaruandes esitada argumenteeritud selgitus selle kohta, miks neid põhimõtteid välja töötatud ei ole või miks raamatupidamiskohustuslane välja töötatud poliitikat ei rakenda.“

Lisa 2. Küsimustik

Hea vastaja!

Täna, et olete otsustanud osaleda uuringus, mille eesmärk on anda hinnang Eesti ettevõtete tegevusaruannete koostamisele selle kasulikkusest, vajalikkusest ja eesmärgipärasusest lähtuvalt. Küsimustiku koostaja on Tallinna Tehnikaülikooli magistrant Kaisa Berg; see on suunatud ettevõtetele, mille töötajate arv 2020. a lõpu seisuga oli 10-250 inimest ning vastata palun ettevõtte tegevusaruande koostamisega tegelevale isikule.

Küsimustik on anonüümne, selle täitmine võtab aega ligikaudu 10 minutit ning kõiki vastuseid kasutatakse üldistatud kujul.

Täiendavate küsimuste korral võtke minuga palun ühendust e-posti teel: Kaisa.Berg@ttu.ee

I osa – Ettevõtte üldandmed

1. Ettevõtte tegevusala EMTAK koodi järgi on: (vali üks)
 - a. Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük
 - b. Mäetööstus
 - c. Töötlev tööstus
 - d. Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine
 - e. Veevarustus; kanalisatsioon, jäätme- ja saastekäitlus
 - f. Ehitus
 - g. Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont
 - h. Veendus ja laendus
 - i. Majutus ja toitlustus
 - j. Info ja side
 - k. Finants- ja kindlustustegevus
 - l. Kinnisvaraala tegevus
 - m. Kutse-, teadus- ja tehnikaala tegevus
 - n. Haldus- ja abitegevused
 - o. Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus
 - p. Haridus
 - q. Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne
 - r. Kunst, meelelahutus ja vaba aeg
 - s. Muud teenindavad tegevused
 - t. Kodumajapidamiste kui tööandjate tegevus; kodumajapidamiste oma tarbeks mõeldud eristamata kaupade tootmine ja teenuste osutamine
 - u. Eksterritoriaalsete organisatsioonide ja üksuste tegevus
2. Ettevõtte töötajate arv 2020. a lõpu seisuga oli: (vali üks)
 - a. 10-49
 - b. 50-250
 - c. üle 250
3. Ettevõtte on tegutsenud: (vali üks)
 - a. kuni 3 aastat
 - b. 4-10 aastat
 - c. Üle 10 aasta

4. Küsimustiku täitja ametikoht ettevõttes on: (vali üks)
 - a. tegevjuht
 - b. finantsjuht/pearaamatupidaja
 - c. raamatupidaja
 - d. sekretär
 - e. keegi teine (palun sisesta)
5. Küsimustikule vastaja staaž ettevõttes on: (vali üks)
 - a. alla ühe aasta
 - b. 1-5 aastat
 - c. üle 5 aasta
6. Eelmise, 2020. aasta lõpetas ettevõtte: (vali üks)
 - a. aruandeperioodi kasumiga
 - b. aruandeperioodi kahjumiga

II osa – Tegevusaruande koostamise protsess ettevõttes

7. Tegevusaruande peamine koostaja ettevõttes on: (vali üks)
 - a. tegevjuht
 - b. raamatupidaja
 - c. omanik
 - d. finantsjuht
 - e. avalike suhete juht
 - f. turundusjuht
 - g. personalijuht
 - h. sekretär
 - i. õigusnõustaja
 - j. keegi teine (palun sisesta)
8. Lisaks peamisele koostajale osaleb tegevusaruande koostamise protsessis veel: (vali kuni kolm)
 - a. tegevjuht
 - b. raamatupidaja
 - c. omanik
 - d. finantsjuht
 - e. avalike suhete juht
 - f. turundusjuht
 - g. personalijuht
 - h. sekretär
 - i. õigusnõustaja
 - j. keegi teine (palun sisesta)
9. Kas tegevusaruande koostamiseks pigem kopeeritakse tekstid eelmisest perioodist või koostatakse igal aastal täiesti uus aruanne? (Vali üks)
 - a. Jah, tekstid kopeeritakse eelmisest perioodist ja seejärel korrigeeritakse.
 - b. Ei, igal aastal koostatakse uus aruanne.
10. Kui tekstid kopeeritakse eelmisest perioodist, siis kui palju muudetakse teksti? (Vali üks)
 - a. Muudame ainult arvulisi näitajaid: aastaarvud, väljatoodud finantsnäitajad, töötajate arv jms.
 - b. Lisaks arvulistele näitajatele toome välja eelmisel aastal täidetud eesmärgid või nende täitmata jäämise põhjused ning eesmärgid uueks aastaks.

- c. Muudame tegevusaruandes arvulisi näitajaid, anname ülevaate eelmisest aastast ja eesmärkidest uueks aastaks ning kirjeldame sellega seotud riske ja võimalusi.
 - d. Muudame arvulisi näitajaid, anname ülevaate eesmärkidest, kirjeldame riske ja võimalusi, toome välja muu olulise positiivse info, kuid negatiivse jätame tegevusaruandest välja.
 - e. Kopeerime tekstid küll eelmisest perioodist, kuid muudame neid põhjalikult andes endast parima, et võimaldada lugejal näha ettevõtet läbi juhtkonna silmade.
 - f. Koostame igal aastal täiesti uue aruande.
 - g. Midagi muud (palun nimeta)
11. Palun mõelge tagasi kõige esimesele tegevusaruandele, mille koostasite. Peamised allikad, mille alusel seda tegite, olid: (vali kuni kolm)
- a. raamatupidamise seaduse nõuded
 - b. internetist leitud näidis
 - c. konkurendi (teise ettevõtte) aruanne
 - d. võõrkeelsed allikad, tegevusaruande koostamise juhendid
 - e. raamatupidamisbüroo/audiitori juhised
 - f. korporatsiooni põhi
 - g. midagi muud (palun nimeta)
12. Hinnanguliselt kulub teie ettevõttes iga-aastaselt tegevusaruande koostamisele: (vali üks)
- a. kuni 30 minutit
 - b. 1-2 tundi
 - c. 4-8 tundi
 - d. rohkem kui üks tööpäev

III osa – Tegevusaruande koostamise eesmärk

13. Mil määral nõustute järgmiste väidetega – tegevusaruande eesmärk on:

Väide	Üldse ei ole nõus	Pigem ei ole nõus	Nii ja naa	Pigem olen nõus	Täiesti nõus
täita RPS-st tulenev tegevusaruande esitamise nõue					
anda omanikele ülevaate juhatuse töö tulemuslikkusest					
täiendada majandusaasta aruande finantsinfot taustainfoga					
tutvustada ettevõtet ja luua positiivne pilt					
näidata ettevõtet eduka ja jätkusuutlikuna					

14. Mil määral nõustute väitega – tegevusaruanne on ettevõtte visiitkaart. (vali üks)
- a. Üldse ei ole nõus
 - b. Pigem ei ole nõus
 - c. Nii ja naa
 - d. Pigem olen nõus
 - e. Täiesti nõus
15. Teie arvates on tegevusaruande peamised lugejad: (vali kuni kolm)
- a. ärireister
 - b. omanikud

- c. kliendid
- d. partnerid
- e. pank
- f. konkurendid
- g. potentsiaalsed investorid
- h. ettevõtte (potentsiaalsed) töötajad

16. Te loete konkurentide tegevusaruandeid: (vali üks)

- a. jah
- b. ei

17. Te loete teiste ettevõtete tegevusaruandeid selleks, et:

Väide	Üldse ei ole nõus	Pigem ei ole nõus	Nii ja naa	Pigem olen nõus	Täiesti nõus
otsustada, kas investeerida ettevõttesse					
saada teada, kuidas läheb konkurendil					
saada ideid oma tegevuse arendamiseks					
veenduda koostööpartneri usaldusväärsuses					
näha ettevõtet läbi selle juhtkonna silmade					

18. Lisaks eelmises küsimuses nimetatule loete teiste ettevõtete tegevusaruandeid veel selleks, et:
(vaba vastus)

IV osa – Ettevõtja arvamus tegevusaruande kasulikkuse ja vajalikkuse kohta

19. Mil määral nõustute järgmiste Eesti ettevõtete tegevusaruannete kohta käivate väidetega?

Väide	Üldse ei ole nõus	Pigem ei ole nõus	Nii ja naa	Pigem olen nõus	Täiesti nõus
Aruanded on sisukad, informatiivsed ja täiendavad finantsaruannete infot.					
Aruanded sisaldavad liiga palju korduvaid finantsnäitajaid.					
Mineviku ja tuleviku info on aruannetes tasakaalus.					
Aruannetes on liiga palju mineviku infot.					
Aruannetes luuakse ettevõtete tegevusest adekvaatne ja objektiivne pilt.					
Aruannetes hägustatakse ettevõttes toimuvat ja kirjeldatakse olukorda paremini, kui see on.					

20. Milline on teie arvates Eesti ettevõtete tegevusaruannete üldine tase? (Vaba vastus)

21. Kas teie arvates tuleks tegevusaruannet auditeerida samadel tingimustel kui raamatupidamise aastaaruannet? (Vali üks)

- a. Jah
- b. Ei

22. Te tunnete vajadust järgmiste tegevusaruande koostamist hõlbustavate abimaterjalide järele:

Väide	Üldse ei ole nõus	Pigem ei ole nõus	Nii ja naa	Pigem olen nõus	Täiesti nõus
selgemad ja põhjalikumad nõuded raamatupidamise seaduses					
eestikeelne juhend-käsiraamat					
koolitus					
ühtne riiklikult kehtiv aruande põhi					
ei vaja täiendavat infot					

23. Lisaks eelmises küsimuses nimetatule aitaks Teil paremat tegevusaruannet koostada veel: (vaba vastus)

24. Kas Teie arvates võiks tegevusaruande koostamise kohustusest üldse loobuda? (Vali üks)

- a. Jah, tegevusaruanded on liiga pealiskaudsed ja neid koostatakse vaid formaalsuse täitmiseks.
- b. Ei, tegevusaruanne on kasulik ja vajalik vahend ettevõtte kohta olulise info saamiseks/jagamiseks.
- c. Midagi muud (palun nimeta)

25. Kui teil on tegevusaruande temaatika osas veel mõtteid ja arvamusi, kirjutage nendest palun siia. (Lahtine küsimus)

Lisa 3. Vastused küsimusele 1

I osa – ettevõtte üldandmed	Vastanute arv	Vastanute osatähtsus vastanute koguarvust	Nendest väike-ettevõtted	Nendest keskmise suurusega ettevõtted
1. Ettevõtte tegevusala				
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	5	6%	4	1
Mäetööstus	2	2%	2	0
Töötlev tööstus	27	30%	13	14
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	0	0%	0	0
Veevarustus; kanalisatsioon, jäätme- ja saastekäitlus	4	4%	4	0
Ehitus	12	13%	12	0
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	9	10%	8	1
Veondus ja laondus	2	2%	2	0
Majutus ja toitlustus	4	4%	3	1
Info ja side	3	3%	3	0
Finants- ja kindlustustegevus	1	1%	1	0
Kinnisvaraalane tegevus	0	0%	0	0
Kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus	4	4%	3	1
Haldus- ja abitegevused	2	2%	2	0
Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus	0	0%	0	
Haridus	3	3%	2	1
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	8	9%	5	3
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	1	1%	1	0
Muud teenindavad tegevused	3	3%	2	1
Kodumajapidamiste kui tööandjate tegevus; kodumajapidamiste oma tarbeks mõeldud eristamata kaupade tootmine ja teenuste osutamine	0	0%	0	0
Eksterritoriaalsete organisatsioonide ja üksuste tegevus	0	0%	0	0
Kokku:	90	100%	67	23

Allikas: autori uuringu tulemused

Lisa 4. Vastused küsimustele 2-8

I osa – ettevõtte üldandmed	Vastanute arv	Vastanute osatähtsus vastanute koguarvust
2. Ettevõtte töötajate arv 2020. a lõpu seisuga		
10-49	67	74%
50-250	23	26%
3. Ettevõtte on tegutsenud		
Kuni 3 aastat	2	2%
4-10 aastat	17	19%
Üle 10 aasta	71	79%
4. Küsimustiku täitja ametikoht ettevõttes		
Tegevjuht	51	57%
Finantsjuht/pearaamatupidaja	22	25%
Raamatupidaja	6	7%
Juhatuse liige (<i>vastaja lisatud variant</i>)	4	4%
Sekretär	2	2%
Omanik	2	2%
Katselabori juhataja (<i>vastaja lisatud variant</i>)	1	1%
Müügijuht (<i>vastaja lisatud variant</i>)	1	1%
Projektijuht (<i>vastaja lisatud variant</i>)	1	1%
5. Küsimustikule vastaja staaž ettevõttes		
Alla ühe aasta	0	0%
1-5 aastat	16	18%
Üle 5 aasta	74	82%
6. 2020. aasta lõpetas ettevõtte		
Aruandeperioodi kasumiga	70	78%
Aruandeperioodi kahjumiga	20	22%
7. Tegevusaruande peamine koostaja ettevõttes on		
Raamatupidaja	36	40%
Tegevjuht	31	35%
Omanik	11	12%
Finantsjuht	8	9%
Raamatupidamisbüroo (<i>vastaja lisatud variant</i>)	2	2%
Juhatuse liige (<i>vastaja lisatud variant</i>)	2	2%
Avalike suhete juht	0	0%
Turundusjuht	0	0%
Personalijuht	0	0%
Sekretär	0	0%
Õigusnõustaja	0	0%

I osa – ettevõtte üldandmed	Vastanute arv	Vastanute osatähtsus vastanute koguarvust
8. Lisaks peamisele koostajale osaleb tegevusaruande koostamise protsessis veel		
Raamatupidaja	45	34%
Tegevjuht	36	27%
Omanik	29	22%
Finantsjuht	9	7%
Personalijuht	3	2%
Avalike suhete juht	2	1%
Ei osale rohkem keegi (<i>vastaja lisatud variant</i>)	2	1%
Turundusjuht	1	1%
Sekretär	1	1%
Õigusnõustaja	1	1%
Juhatuse liige (<i>vastaja lisatud variant</i>)	1	1%
Vastuvõtujuht (<i>vastaja lisatud variant</i>)	1	1%
Audiitor (<i>vastaja lisatud variant</i>)	1	1%

Allikas: autori uuringu tulemused

Lisa 5. Vastused küsimustele 9-12

II osa – tegevusaruande koostamise protsess ettevõttes	Vasta- nute arv	Vastanute osatähtsus vastanute kogu arvust	Vasta- nute arv I grupp	Vasta- nute arv II grupp	Vastanute osatähtsus I grupp	Vastanute osatähtsus II grupp
9. Kas tegevusaruande koostamiseks kopeeritakse tekstid eelmisest perioodist või koostatakse igal aastal uus aruanne						
Jah, tekstid kopeeritakse ja seejärel korrigeeritakse.	81	90%	51	30	85%	100%
Ei, igal aastal koostatakse uus aruanne.	9	10%	9	0	15%	0%
10. Kui tekstid kopeeritakse, siis kui palju muudetakse teksti						
Muudame ainult arvulisi näitajaid: aastaarvud, väljatoodud finantsnäitajad, töötajate arv jms.	26	29%	20	6	33%	20%
Lisaks arvulistele näitajatele toome välja eelmisel aastal täidetud eesmärgid või nende täitmata jäämise põhjused ning eesmärgid uueks aastaks.	27	30%	16	11	27%	37%
Muudame tegevusaruandes arvulisi näitajaid, anname ülevaate eelmisest aastast ja eesmärkidest uueks ning kirjeldame sellega seotud riske, võimalusi.	22	25%	14	8	23%	26%
Muudame arvulisi näitajaid, anname ülevaate eesmärkidest, kirjeldame riske ja võimalusi, toome välja muu olulise positiivse info, negatiivse jätame välja.	2	2%	2	0	3%	0%
Kopeerime tekstid eelmisest perioodist, kuid muudame neid põhjalikult andes endast parima, et võimaldada lugejal näha ettevõtet läbi juhtkonna silmade.	9	10%	4	5	7%	17%
Koostame igal aastal täiesti uue aruande.	4	4%	4	0	7%	0%

II osa – tegevusaruande koostamise protsess ettevõttes	Vasta- nute arv	Vastanute osatähtsus vastanute kogu arvust	Vasta- nute arv I grupp	Vasta- nute arv II grupp	Vastanute osatähtsus I grupp	Vastanute osatähtsus II grupp
11. Millised olid peamised allikad, mille alusel koostasite kõige esimese tegevusaruande						
Raamatupidamise seaduse nõuded	60	43%	40	20	44%	40%
Internetist leitud näidis	17	12%	9	8	11%	16%
Konkurendi (teise ettevõtte aruande)	10	7%	9	1	11%	2%
Võõrkeelsed allikad, tegevusaruande koostamise juhendid	3	2%	1	2	1%	4%
Raamatupidamisbüroo/ audiitori juhised	35	25%	22	13	24%	26%
Korporatsiooni põhi	6	4%	4	2	4%	4%
Mõtlesime ise välja (vastaja lisatud variant)	5	4%	4	1	4%	2%
Ettevõtte varasemad tegevusaruanded (vastaja lisatud variant)	4	3%	1	3	1%	6%
12. Hinnanguliselt kulub ettevõttes iga-aastaselt tegevusaruande koostamisele						
Kuni 30 minutit	35	40%	21	14	35%	47%
1-2 tundi	30	33%	20	10	33%	33%
4-8 tundi	13	14%	10	3	17%	10%
Rohkem kui üks tööpäev	12	13%	9	3	15%	10%

Allikas: autori uuringu tulemused

Lisa 6. Vastused küsimusele 13

III osa – tegevusaruande koostamise eesmärk

13. Mil määral nõustuste järgimise väidetega – tegevusaruande eesmärk on:

Väited ja vastusevariandid	Vastanute arv	Vastanute osatähtsus vastanute koguarvust	Vastanute arv I grupp	Vastanute arv II grupp	Vastanute osatähtsus I grupp	Vastanute osatähtsus II grupp
Täita RPS-st tulenev tegevusaruande esitamise nõue						
Üldse ei ole nõus	1	1%	1	0	2%	0%
Pigem ei ole nõus	5	6%	5	0	8%	0%
Nii ja naa	13	14%	12	1	20%	3%
Pigem olen nõus	27	30%	19	8	32%	27%
Täiesti nõus	44	49%	23	21	38%	70%
<i>Keskmine skoor 5-palli skaalal</i>	4,20				3,97	4,67
Anda omanikele ülevaade juhatuse töö tulemuslikkusest						
Üldse ei ole nõus	12	13%	10	2	17%	7%
Pigem ei ole nõus	12	13%	8	4	13%	13%
Nii ja naa	22	25%	16	6	27%	20%
Pigem olen nõus	21	23%	11	10	18%	33%
Täiesti nõus	23	26%	15	8	25%	27%
<i>Keskmine skoor</i>	3,34				3,22	3,60
Täiendada raamatupidamise aastaaruande finantsinfot taustainfoga						
Üldse ei ole nõus	4	4%	4	0	7%	0%
Pigem ei ole nõus	6	7%	6	0	10%	0%
Nii ja naa	22	24%	14	8	23%	27%
Pigem olen nõus	33	37%	24	9	40%	30%
Täiesti nõus	25	28%	12	13	20%	43%
<i>Keskmine skoor</i>	3,77				3,57	4,17
Tutvustada ettevõtet ja luua positiivne pilt						
Üldse ei ole nõus	6	7%	5	1	8%	3%
Pigem ei ole nõus	6	7%	3	3	5%	10%
Nii ja naa	30	33%	21	9	35%	30%
Pigem olen nõus	26	29%	21	5	35%	17%
Täiesti nõus	22	24%	10	12	17%	40%
<i>Keskmine skoor</i>	3,58				3,47	3,80
Näidata ettevõtet eduka ja jätkusuutlikuna						
Üldse ei ole nõus	6	7%	5	1	8%	3%
Pigem ei ole nõus	9	10%	6	3	10%	10%
Nii ja naa	19	21%	13	6	22%	20%
Pigem olen nõus	30	33%	22	8	37%	27%
Täiesti nõus	26	29%	14	12	23%	40%
<i>Keskmine skoor</i>	3,68				3,57	3,90

Allikas: autori uuringu tulemused

Lisa 7. Vastused küsimustele 14-16

14. Tegevusaruanne on ettevõtte visiitkaart	Vastanute arv	Vastanute osatähtsus vastanute koguarvust	Vastanute arv I grupp	Vastanute arv II grupp	Vastanute osatähtsus I grupp	Vastanute osatähtsus II grupp
Üldse ei ole nõus	9	10%	8	1	13%	3%
Pigem ei ole nõus	24	27%	17	7	28%	24%
Nii ja naa	20	22%	11	9	19%	30%
Pigem olen nõus	28	31%	19	9	32%	30%
Täiesti nõus	9	10%	5	4	8%	13%
<i>Keskmine skoor 5-palli skaalal</i>	3,04				2,93	3,27
15. Teie arvates on tegevusaruande peamised lugejad						
Äriregister	41	18%	27	14	18%	18%
Omanikud	28	12%	17	11	11%	14%
Kliendid	24	10%	16	8	10%	10%
Partnerid	37	16%	26	11	17%	14%
Pank	40	17%	23	17	15%	22%
Konkurendid	38	16%	32	6	21%	8%
Potentsiaalsed investorid	19	8%	10	9	6%	12%
Ettevõtte (potentsiaalsed) töötajad	3	1%	2	1	1%	1%
Äripäeva ajakirjanikud (<i>vastaja lisatud variant</i>)	1	1%	0	1	0%	1%
Ma ei usu, et keegi neid üldse loeb (<i>vastaja lisatud variant</i>)	1	1%	1	0	1%	0%
16. Te loete konkurentide tegevusaruandeid						
Jah	45	50%	29	16	49%	53%
Ei	45	50%	31	14	51%	47%

Allikas: autori uuringu tulemused

Lisa 8. Vastused küsimusele 17

17. Te loete teiste ettevõtete tegevusaruandeid selleks, et

Väited ja vastusevariandid	Vastanute arv	Vastanute osatähtsus vastanute koguarvus	Vastanute arv I grupp	Vastanute arv II grupp	Vastanute osatähtsus I grupp	Vastanute osatähtsus II grupp
Otsustada, kas investeerida ettevõttesse						
Üldse ei ole nõus	39	43%	27	12	45%	40%
Pigem ei ole nõus	17	19%	14	3	23%	9%
Nii ja naa	18	20%	13	5	22%	17%
Pigem olen nõus	9	10%	4	5	7%	17%
Täiesti nõus	7	8%	2	5	3%	17%
<i>Keskmine skoor 5-palli skaalal</i>	2,2				2,00	2,60
Saada teada, kuidas läheb konkurendil						
Üldse ei ole nõus	11	12%	9	2	15%	7%
Pigem ei ole nõus	5	6%	4	1	7%	3%
Nii ja naa	13	15%	10	3	17%	10%
Pigem olen nõus	40	44%	26	14	43%	47%
Täiesti nõus	21	23%	11	10	18%	33%
<i>Keskmine skoor</i>	3,61				3,43	3,97
Saada ideid oma tegevuse arendamiseks						
Üldse ei ole nõus	19	21%	13	6	22%	20%
Pigem ei ole nõus	22	24%	17	5	28%	17%
Nii ja naa	20	23%	12	8	20%	26%
Pigem olen nõus	21	23%	12	9	20%	30%
Täiesti nõus	8	9%	6	2	10%	7%
<i>Keskmine skoor</i>	2,74				2,68	2,87
Veenduda koostööpartneri usaldusväärsuses						
Üldse ei ole nõus	12	13%	10	2	17%	7%
Pigem ei ole nõus	14	16%	11	3	18%	10%
Nii ja naa	18	20%	13	5	22%	16%
Pigem olen nõus	27	30%	15	12	25%	40%
Täiesti nõus	19	21%	11	8	18%	27%
<i>Keskmine skoor</i>	3,3				3,10	3,70
Näha ettevõtet läbi selle juhtkonna silmade						
Üldse ei ole nõus	17	19%	13	4	22%	13%
Pigem ei ole nõus	14	16%	12	2	20%	7%
Nii ja naa	20	22%	9	11	15%	37%
Pigem olen nõus	31	34%	21	10	35%	33%
Täiesti nõus	8	9%	5	3	8%	10%
<i>Keskmine skoor</i>	2,99				2,88	3,20

Allikas: autori uuringu tulemused

Lisa 9. Vastused küsimustele 18, 20, 23, 25

18. Lisaks eelmises küsimuses nimetatule loete teiste ettevõtete tegevusaruandeid veel selleks, et (vaba vastus):

Vastused “loen tegevusaruandeid”:

1. Loen harva, aga kui, siis ettevõttest esmamulje kujundamiseks: millised on ettevõtte väärtused või suhtumine oma töösse.
2. Saada ülevaadet selle ettevõtte tegevusest, toimimisest jne.
3. Mulli avamiseks. Ülehaibitud ettevõtteid on nii palju.
4. Ideede saamiseks.
5. Uute teadmiste saamiseks.
6. Et näha kui vähe keegi ennast reklaamib!
7. Et teada saada nende tulevikuvisionidest.
8. Saada aimu teiste ettevõtete tulevikuplaanidest.
9. Näha põhjalikumat informatsiooni.
10. Vaatan disaini.
11. Võrdlen näitajaid enda ettevõttega.
12. Seoses tööga – kaubamärgiseaduse § 11 lg 2'.

Vastused “ei loe tegevusaruandeid”:

1. Ei ole aega, et teiste aruandeid vaadata. Kui tahaks investeerida, siis võib-olla vaataks, aga kõikide asjadega annab ennast paremaks näidata. Arvandmed annavad palju rohkem infot.
2. Tegevusaruanne on parimal juhul informatiivne lisa. Info hankimiseks tutvun eelkõige majandusaasta aruande ja selle numbritega.
3. Ei loe teiste ettevõtete tegevusaruandeid. Huvi korral vaatan bilanssi, kasumiaruannet jm esitatud aastaaruande lisasid.
4. Mitte kunagi kasutatud teiste ettevõtete tegevusaruandeid - mõttetu asjad.
5. Tegelikult eriti ei loegi neid.
- 6.-8. Ei loe (vastatud 3 korral, *autori kommentaar*).

Muud kommentaarid:

1. Kui majandusaasta aruanne on esitamata või selles olev tegevusaruanne on oluliste esitusvigadega (k.a. kirjavead), siis on minu silmis ettevõtte ebausaldusväärne.
2. Seal on väga subjektiivne info, üks kirjutab oma tegevustest, teine mitte. Seega ei ole aruanded võrreldavad.

20. Milline on Teie arvates Eesti ettevõtete tegevusaruannete üldine tase?

Vastused “hea” ja “väga hea”:

1. Üldine tase on hea ja aruanded on kvaliteetsed.
2. OK.
3. Väga hea.
4. Ma ei ole spetsialist, kuid arvan, et normaalne
- 5.-6. Normaalne (vastatud 2 korral, *autori kommentaar*).
- 7.-14. Hea (vastatud 8 korral, *autori kommentaar*).

Vastused “keskmine”:

1. Võiks olla parem.
2. Väga keskpärane.
3. Keskpärane.
4. Nii ja naa.
- 5.-7. Rahuldav (vastatud 3 korral, *autori kommentaar*).
- 8.-20. Keskmine (vastatud 13 korral, *autori kommentaar*).

Vastused “kehv”, “nõrk”, “suvaline”:

1. Väike- ja keskmise suurusega ettevõtetes nõrk, suur- ja börsiettevõtetel on tase olemas.
2. Algeline (välja arvatud börsiettevõtted).
3. Kui audiitor ei auditeeri, siis tase on kehv.
4. Pigem on kasinalt kirjutatud, kartes konkurentidele infot jagada.
5. Sitt, mõttetu teema on see. Ainult siis kui oled börsiettevõtte, siis on see oluline.
6. Suvaline kuidas vaja on parasjagu. Ainult pank kotib sellega. Väikeettevõtted interpreteerivad nii või naa.
7. Enamus nähtud aruannetest on tegevusaruanne väga primitiivselt väljendatud.
8. Enamusel mittemidagiütlev.
9. Väiksematel ettevõtetel on tegevusaruandes vähe informatsiooni.
10. Tegevusaruanded on üldsõnalised.
11. Mõttetu info – rohkem novellid.
12. Mõttetu asjad – ei räägi mitte midagi teise firmast.
13. Mõttetus.
14. Pole oluline.
15. Keskmise ja alla selle.
16. Pole väga hea.
17. Alla keskmise.
18. Väga nõrk.
19. Suvaline.
20. Lahja.
- 21.-23. Madal (vastatud 3 korral, *autori kommentaar*).
- 24.-28. Nõrk (vastatud 5 korral, *autori kommentaar*).
- 29.-34. Kehv (vastatud 6 korral, *autori kommentaar*).

Vastused “nii ja naa”:

1. Pigem on ära toodud kohustuslikud andmed ja kirjutatakse nii vähe kui võimalik, aga nii palju kui vajalik.
2. Tegevusaruanne on valdavalt ettevõtte juhi nägu st kui juht ei pea tegevusaruannet oluliseks, siis on ka aruanne väheinformatiivne.
3. Väga erinev, sõltuvalt sellest, kas ettevõtte peab vajalikuks enda tegevuse kohta detailse info jagamist või mitte.
4. Oleneb ettevõttest, suurte ettevõtete aruanded on sisukad, ülevaatalikud. Väikestel ei ole eriti midagi.
5. Suurtel firmadel ja börsifirmadel väga hea, väikestel ja keskmistel firmadel jääb see pigem ebameeldivaks kohustuseks.
6. Sõltub ettevõttest ja aruande eesmärgist, aga pigem ei panustata.
7. Minimalistlik, seda käsitletakse formaalsusena.

Vastused “ei tea”, “ei oska öelda”:

1. Ei kujuta ette, sest ma ei loe teiste firmade aruandeid.
2. Ei oska öelda, ei loe neid.
3. Ei oska öelda. Börsi ja suurettevõtetel on see kindlasti kohane. Arvan et seda peaksidki esitama suuremad ettevõtted.
4. Olen neid vähe lugenud, ei oska öelda ega võrrelda. Kurta ei saa.
5. Pole nii palju nendega tutvunud, et hinnangut anda.
6. Kasutan neid vähe.
7. Ei oska öelda. Oleneb ettevõttest.
8. Ei oska öelda.
9. Ei oska kommenteerida.
- 11.-15. Ei tea (vastatud 5 korral, *autori kommentaar*).

23. Lisaks eelmises küsimuses nimetatule aitaks Teil paremat tegevusaruannet koostada veel: (vaba vastus)

Vastused “tegevusaruande põhi”:

1. *Template* ja võimalusel ka valikvastused ehk eelkujundatud ja linnukestega täidetav. Peamine probleem on ajamahukus ja kui oleks võimalik protsessi automatiseerida ning kiirendada, siis tuleks seda teha.
2. Kui oleks võimalik selle mustandversioon tekitada, kuhu saaks ette laadida majandusaasta aruande arvandmed.
3. Ühtne põhi oleks hea mõte, seadustega üle reguleerimine jälle mitte. Põhjal võiksid olla soovituslikud küsimused/read, mida saab vastavalt soovile ka välja jätta, kohustuslikke ridu (seadusandlusest tulenevaid) välja jätta ei saaks.
4. Suuresti raamatupidaja meil sellega tegeleb. Automatiseerimine oleks oluline s.t. pole vaja manuaalselt lisada infot, mis andmebaasides juba olemas.
5. Blankett, mida täita konkreetsetele küsimustele vastates.

Vastused “aruannet ei oleks üldse vaja koostada”:

1. Kuna sealt mingit infot seni ei ole saanud (ja väga ei eelda ka), siis tegelikult pole vahet, nagu nii on turul teada, mis toimub ja tegevusaruanne on selline paberimajanduslik linnuke lihtsalt.
2. Ma ei näe täna mingit vajadust tegevusaruande koostamiseks liiga palju aega kulutada. See ei too meile ühtegi klienti juurde ega aita konkurentsisis.
3. See on suhteliselt kasutu tegemine, pole üldse vaja seda.
4. Seda ei ole vaja koostada.

Vastused “ei vaja täiendavaid materjale”:

1. Ei pea täiendavat materjali vajalikuks.
2. Saab hakkama, ei tähtsusta üle.
3. Täna ei ole midagi vaja.

Muud kommentaarid:

1. Ei soovi ettevõtte tegevusplaan avalikustada. Võrrelda muude riikidega. Puudub selline avalikustamise kohustus. Müük riikide lõikes jms.
2. Kellegi konkreetne vajadus. Praegu ei ole see sisuliselt oluline.
3. Aruande püstitus on koosnenud ajas järgmiselt: esmalt tarbija on väljendanud oma soovi aruande suhtes (peamised suhtarvud, mõõdikud); seejärel koostaja igakuiselt koostab/kontrollib/esitab aruanded.
4. Raamatupidaja.

25. Kui teil on tegevusaruande temaatika osas veel mõtteid ja arvamusi, kirjutage nendest palun siia.

1. Subjektiivne arvamus on, et majandusaastaruande ja selle lisade oskajaid lugejaid ja tõlgendajaid jääb järjest vähemaks, kuid iga diletandi jaoks on see dokument kättesaadav, siis selleks, et ta seal kuvatut valesti ei tõlgendaks, olen ma tegevusaruandesse väga lihtsas keeles kõik lahti kirjutanud. Niipalju, kui vaja, kuid mitte ülearu ja detailideni - nii hoian ma ära spekulatsioonid.
2. Tegevusaruande audit ei ole vajalik, kuid kui juba toimub audit või ülevaatus raamatupidamise aruandele, siis tuleks kindlasti üle vaadata ka tegevusaruandes esitatud info. Kindlasti ei tohiks selline aruanne sisaldada kirjavigu või aruandest erinevamaid arvulisi näitajaid.
3. Kui ettevõttel on sama omanik ja juht, siis mille jaoks neid aruandeid kirjutada. Teistele pole vaja esineda. Et endast head kuvandit hoida - kes tahab näha, siis seda on näha finantsaruannetest.

4. Väikestel ja keskmistel ettevõtetel võiks olla see vaba valik, suurtel firmadel ja börsiettevõtetel kohustuslik.
5. Tööohutuse, -tervishoiu, keskkonnahoiu teemad, võib-olla ka koroonateema.
6. Blankett konkreetsete küsimustega.
7. Täiesti mõttetu tegevus, raiskab aega
8. Meie ettevõtte ei ole mitte kunagi tegelenud tegevusaruande koostamisega, kuna ostame raamatupidamise teenuse sisse.
9. Edu magistritööga! Teema valik on väga asjakohane.

Lisa 10. Vastused küsimustele 19 ja 21

IV osa – ettevõtja arvamus tegevusaruande kasulikkuse ja vajalikkuse kohta.

19. Mil määral nõustute Eesti ettevõtete tegevusaruannete kohta käivate järgmiste väidetega

Väited ja vastusevariandid	Vastanute arv	Vastanute osatähtsus vastanute koguarvust	Vastanute arv I grupp	Vastanute arv II grupp	Vastanute osatähtsus I grupp	Vastanute osatähtsus II grupp
Aruanded on sisukad, informatiivsed ja täiendavad finantsaruannete infot						
Üldse ei ole nõus	10	11%	6	4	10%	13%
Pigem ei ole nõus	28	31%	18	10	30%	33%
Nii ja naa	39	44%	29	10	48%	33%
Pigem olen nõus	12	13%	6	6	10%	21%
Täiesti nõus	1	1%	1	0	2%	0%
<i>Keskmine skoor 5-palli skaalal</i>	2,62				2,63	2,60
Aruanded sisaldavad liiga palju korduvaid finantsnäitajaid						
Üldse ei ole nõus	4	4%	3	1	5%	3%
Pigem ei ole nõus	19	21%	12	7	20%	23%
Nii ja naa	31	35%	22	9	37%	31%
Pigem olen nõus	33	37%	21	12	35%	40%
Täiesti nõus	3	3%	2	1	3%	3%
<i>Keskmine skoor</i>	3,13				3,12	3,17
Mineviku ja tuleviku info on aruannetes tasakaalus						
Üldse ei ole nõus	7	8%	6	1	10%	3%
Pigem ei ole nõus	20	22%	13	7	22%	23%
Nii ja naa	43	48%	28	15	46%	51%
Pigem olen nõus	20	22%	13	7	22%	23%
Täiesti nõus	0	0%	0	0	0%	0%
<i>Keskmine skoor</i>	2,84				2,80	2,93
Aruannetes on liiga palju mineviku infot						
Üldse ei ole nõus	4	4%	3	1	5%	3%
Pigem ei ole nõus	25	28%	17	8	28%	27%
Nii ja naa	32	36%	21	11	36%	37%
Pigem olen nõus	26	29%	17	9	28%	30%
Täiesti nõus	3	3%	2	1	3%	3%
<i>Keskmine skoor</i>	2,99				2,97	3,03
Aruandes luuakse ettevõtte tegevusest adekvaatne ja objektiivne pilt						
Üldse ei ole nõus	12	13%	9	3	15%	10%
Pigem ei ole nõus	21	23%	14	7	23%	23%
Nii ja naa	40	45%	26	14	44%	47%
Pigem olen nõus	15	17%	9	6	15%	20%
Täiesti nõus	2	2%	2	0	3%	0%
<i>Keskmine skoor</i>	2,71				2,68	2,77

Väited ja vastusevariandid	Vastanute arv	Vastanute osatähtsus vastanute koguarvust	Vastanute arv I grupp	Vastanute arv II grupp	Vastanute osatähtsus I grupp	Vastanute osatähtsus II grupp
Aruannetes hägustatakse ettevõttes toimuvat ja kirjeldatakse olukorda paremini kui see on						
Üldse ei ole nõus	1	1%	1	0	2%	0%
Pigem ei ole nõus	15	17%	9	6	15%	20%
Nii ja naa	36	40%	22	14	36%	47%
Pigem olen nõus	34	38%	25	9	42%	30%
Täiesti nõus	4	4%	3	1	5%	3%
<i>Keskmine skoor</i>	3,28				3,33	3,17
21. Tegevusaruannet tuleks auditeerida samadel tingimustel raamatupidamise aastaaruandega						
Jah	17	19%	10	7	17%	23%
Ei	73	81%	50	23	83%	77%

Allikas: autori uuringu tulemused

Lisa 11. Vastused küsimusele 22

22. Te tunnete vajadust järgmiste tegevusaruande koostamist hõlbustavate materjalide järele:

Väited ja vastusevariandid	Vastanute arv	Vastanute osatähtsus vastanute koguarvust	Vastanute arv I grupp	Vastanute arv II grupp	Vastanute osatähtsus I grupp	Vastanute osatähtsus II grupp
Selged ja põhjalikumad nõuded raamatupidamise seaduses						
Üldse ei ole nõus	12	13%	11	1	18%	3%
Pigem ei ole nõus	16	18%	13	3	22%	10%
Nii ja naa	22	24%	16	6	27%	20%
Pigem olen nõus	35	39%	17	18	28%	60%
Täiesti nõus	5	6%	3	2	5%	7%
<i>Keskmine skoor 5-palli skaalal</i>	3,06				2,80	3,57
Eestikeelne juhend-käsiraamat						
Üldse ei ole nõus	13	14%	10	3	17%	10%
Pigem ei ole nõus	13	14%	9	4	15%	13%
Nii ja naa	17	20%	13	4	22%	13%
Pigem olen nõus	40	44%	26	14	43%	47%
Täiesti nõus	7	8%	2	5	3%	17%
<i>Keskmine skoor</i>	3,17				3,02	3,47
Koolitus						
Üldse ei ole nõus	12	13%	10	2	17%	7%
Pigem ei ole nõus	27	30%	19	8	32%	27%
Nii ja naa	27	30%	16	11	26%	36%
Pigem olen nõus	22	25%	14	8	23%	27%
Täiesti nõus	2	2%	1	1	2%	3%
<i>Keskmine skoor</i>	2,72				2,62	2,93
Ühtne, riiklikult kehtiv aruande põhi						
Üldse ei ole nõus	10	11%	9	1	15%	3%
Pigem ei ole nõus	8	9%	5	3	8%	10%
Nii ja naa	18	20%	14	4	23%	13%
Pigem olen nõus	36	40%	22	14	37%	47%
Täiesti nõus	18	20%	10	8	17%	27%
<i>Keskmine skoor</i>	3,49				3,32	3,83
Ei vaja täiendavat infot						
Üldse ei ole nõus	18	20%	9	9	15%	30%
Pigem ei ole nõus	17	19%	12	5	20%	17%
Nii ja naa	32	35%	21	11	35%	36%
Pigem olen nõus	18	20%	13	5	22%	17%
Täiesti nõus	5	6%	5	0	8%	0%
<i>Keskmine skoor</i>	2,72				2,88	2,40

Allikas: autori uuringu tulemused

Lisa 12. Vastused küsimusele 24

24. Teie arvates võiks tegevusaruande koostamise kohustusest üldse loobuda	Vastanute arv	Vastanute osatähtsus vastanute koguarvu	Vastanute arv I grupp	Vastanute arv II grupp	Vastanute osatähtsus I grupp	Vastanute osatähtsus II grupp
Jah, tegevusaruanded on liiga pealiskaudsed ja neid koostatakse vaid formaalsuse täitmiseks.	50	56%	33	17	55%	57%
Ei, tegevusaruanne on kasulik ja vajalik vahend ettevõtte kohta olulise info saamiseks/jagamiseks.	30	34%	21	9	35%	30%
Jah, nii nagu kaotati ära kohustus väikeettevõtetel esitada rahavoogude aruanne, võiks väikeettevõtetel kaotada ka tegevusaruande esitamise kohustuse. Suurettevõtetel võiks alles jääda. <i>(Vastaja lisatud variant)</i>	1	1%	0	1	0%	3%*
Kohustuslik võiks olla börsiettevõtetele, teistele vabatahtlik. <i>(Vastaja lisatud variant)</i>	1	1%	1	0	2%*	0%
Osade ettevõtete puhul, kelle vastu on suur avalik huvi, on aruanne vajalik. Väiksemate eraettevõtete puhul võiks see olla vabatahtlik, sest nahunii tehakse seda praktikas lihtsalt pro-forma. <i>(Vastaja lisatud variant)</i>	1	1%	1	0	2%*	0%
Pigem võiks olla vabatahtlik. Kes tahab, esitab ja jätab ettevõttest parema mulje, kui see kes ei esita. <i>(Vastaja lisatud variant)</i>	1	1%	1	0	2%*	0%
Mikroettevõtetel poleks vaja. <i>(Vastaja lisatud variant)</i>	1	1%	0	1	0%	3%*
Asjalikud aruanded on abiks. Pigem keskenduda nõuete selgemaks saamisele. <i>(Vastaja lisatud variant)</i>	1	1%	1	0	2%**	0%

24. Teie arvates võiks tegevusaruande koostamise kohustusest üldse loobuda	Vastanute arv	Vastanute osatähtsus vastanute koguarvust	Vastanute arv I grupp	Vastanute arv II grupp	Vastanute osatähtsus I grupp	Vastanute osatähtsus II grupp
Pigem võiks olla, aga võiks olla ühtsete standardite alusel tehtud. <i>(Vastaja lisatud variant)</i>	1	1%	1	0	2%**	0%
Enamasti koostatakse formaalsuse täitmiseks, aga kui on sisulisemalt, siis on see väga kasulik infoallikas. <i>(Vastaja lisatud variant)</i>	1	1%	0	1	0%	3%**
Praegune süsteem toimib ja igal ühel on vaba valik kui palju ta soovib infot teistega jagada. <i>(Vastaja lisatud variant)</i>	1	1%	1	0	2%**	0%
Mõnel juhul on see vajalik. <i>(Vastaja lisatud variant)</i>	1	1%	0	1	0%	3% **

Allikas: autori uuringu tulemused

Grupeeritud vastajate lisatud vastused:

*Tegevusaruande koostamise kohustusest võiks VKE-de kontekstis pigem loobuda:

1. Jah, nii nagu kaotati ära kohustus väikeettevõtetel esitada rahavoogude aruanne, võiks väikeettevõtetel kaotada ka tegevusaruande esitamise kohustuse. Suurettevõtetel võiks alles jääda.
2. Kohustuslik võiks olla börsiettevõtetele, teistele vabatahtlik.
3. Osade ettevõtete puhul, kelle vastu on suur avalik huvi, on aruanne vajalik. Väiksemate eraettevõtete puhul võiks see olla vabatahtlik, sest nahunii tehakse seda praktikas lihtsalt pro-forma.
4. Pigem võiks olla vabatahtlik. Kes tahab, esitab ja jätab ettevõttest parema mulje, kui see kes ei esita.
5. Mikroettevõtetel poleks vaja.

**Tegevusaruande koostamise kohustusest ei peaks loobuma:

1. Asjalikud aruanded on abiks. Pigem keskenduda nõuete selgemaks saamisele.
2. Pigem võiks olla, aga võiks olla ühtsete standardite alusel tehtud.
3. Enamasti koostatakse formaalsuse täitmiseks, aga kui on sisulisemalt, siis on see väga kasulik infoallikas.
4. Praegune süsteem toimib ja igal ühel on vaba valik kui palju ta soovib infot teistega jagada.
5. Mõnel juhul on see vajalik.

Lisa 13. Lihtlitsents

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks¹

Mina, Kaisa Berg

1. Annan Tallinna Tehnikaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Tegevusaruande koostamise protsess ja eesmärk Eesti ettevõtetes,

mille juhendaja on Monika Nikitina-Kalamäe,

1.1 reprodutseerimiseks lõputöö säilitamise ja elektroonse avaldamise eesmärgil, sh Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2 üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tallinna Tehnikaülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu digikogu kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. Olen teadlik, et käesoleva lihtlitsentsi punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest ning muudest õigusaktidest tulenevaid õigusi.

04.01.2022

¹ Lihtlitsents ei kehti juurdepääsupiirangu kehtivuse ajal vastavalt üliõpilase taotlusele lõputööle juurdepääsupiirangu kehtestamiseks, mis on allkirjastatud teaduskonna dekaani poolt, välja arvatud ülikooli õigus lõputööd reprodutseerida üksnes säilitamise eesmärgil. Kui lõputöö on loonud kaks või enam isikut oma ühise loomingulise tegevusega ning lõputöö kaas- või ühisautor(id) ei ole andnud lõputööd kaitsvale üliõpilasele kindlaksmääratud tähtajaks nõusolekut lõputöö reprodutseerimiseks ja avalikustamiseks vastavalt lihtlitsentsi punktidele 1.1. jq 1.2, siis lihtlitsents nimetatud tähtaja jooksul ei kehti.